

Avrupa İnsan Hakları Standardı Açısından Türkiye’de Spor Hukuku Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Probleme aus der Sportrechtlichen Praxis in der Türkei im Hinblick auf die Europäischen Menschenrechtsstandards und Lösungsvorschläge

Dr. Öğr. Üyesi Uluğ İlve Yücesoy*

ÖZ

İnsan haklarının “lex sportiva”daki yeri, akademik çevrelerde 2018 yılına kadar tartışılmıştır. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin birleştirerek 2018 yılında karara bağladığı Mutu ve Pechstein dosyaları, yanıtı aranan ve tartışılan sorulara genel bir çerçeve oluşturmuştur. Mutu ve Pechstein Kararı, sadece Avrupa Konseyi nezdinde değil, Avrupa Konseyi sınırlarını da aşmıştır. Bu karar, spor hukuku uygulamalarında insan haklarına saygı ve insan haklarının korunmasına ilişkin bir “leading case” işlevi görmüştür. AİHM’nin Mutu ve Pechstein Kararı’nda tartışılan gerekçeler, 2020 ve 2021 yılında karara bağlanan Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili ihlal kararlarının da hukuki dayanağı olmuştur. Sedat Doğan, İbrahim Tokmak, Deniz Naki ve Amedspor, İlhan Ekşioğlu, Şekip Mosturoğlu, Ali Rıza ve Serkan Akal’ın başvuruları hakkında verilen ihlal kararları çalışmada temel alınmıştır. Bahsedilen başvurularla ilgili verilen kararlardaki gerekçelere göre Avrupa Konseyi üyesi olan ülkemizdeki “spor adaleti” ile ilgili sorunlar ve öneriler belirlenmiştir. “Avrupa İnsan Hakları Standardı” temelli spor adaleti, spor uyuşmazlıklarında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin uygulama alanı, Türkiye

* Lefke Avrupa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Maliye ve Vergi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (uyucesoy@eul.edu.tr). ORCID ID: 0000-0003-4028-9227.

Cumhuriyeti'nin Konsey üyesi olarak yükümlülükleri, uyumlaştırma çalışmaları ve yapılması gerekenler çalışmada tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Adil yargılanma hakkı, özel ve aile hayatına saygı hakkı, lex sportiva, ifade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.*

Suggestions and Disputes Arised from Sports Law Practices in Türkiye in the Respect of European Human Rights Standards

ABSTRACT

Whilst the question of human rights in the “lex sportiva”, considered as an autonomous, “sui generis” structure, has been discussed in academic platforms for a long time, the Mutu and Pechstein decision of the European Court of Human Rights (ECHR) in 2018 has created a general framework answer to these and related questions that have been asked and discussed for many years. In other words, the Mutu and Pechstein Decision has also been a milestone for the practice of sports law in the Republic of Türkiye. The Mutu and Pechstein Decision became as a pilot decision that sports governing bodies should not neglect and respect human rights and protect human rights at every stage. This respect and approach should include the management process of sports activities, the disciplinary process, and the arbitration process, which is the place for resolving disputes. With this decision, some boundaries have been elucidated and now a discussion is being held on what more can be done to respect and protect human rights and how much the content can be elaborated in “lex sportiva”. The reasons discussed in the ECHR's Mutu and Pechtstein Decision (disagreements between the judges) were the legal reference for the violation decisions made in 2020 and 2021 as to the Republic of Türkiye. The violation reasons in the Ali Rıza and Serkan Akal applications made against Republic of Türkiye after the Mutu and Pechstein Decision has provided the legal basis for other violation decisions regarding the Republic of Türkiye. The current violation decisions are also a general projection of the violation decisions issued by the European Court of Human Rights against the Republic of

Türkiye. In the study, sports law practices in the Republic of Türkiye were examined in the scope of European Human Rights Standard. The debates, disputes arising from the practice of sports law in the Republic of Türkiye were determined based on the applications made by Sedat Doğan, İbrahim Tokmak, Deniz Naki and Amedspor, İlhan Ekşioğlu, Şekip Mosturoğlu, Ali Rıza, Serkan Akal and the violation cases decided by the Court. Based on these decisions; the problems, disputes and recommendations identified in the decisions on violations of human rights in sports justice for our country, which is member of the Council of Europe, were focused on.

Keywords: *Right to a fair trial, right to respect for family and private life, lex sportiva, freedom of expression, European Court of Human Rights.*

GİRİŞ

“Spor” kavramını tek bir tanıma indirgemek mümkün olmadığı gibi aksine spor kavramı hakkında çok sayıda tanım ve sınıflandırma vardır. Spor hukuku, gerek ulusal boyut gerekse de uluslararası boyut açısından kendine özgü kuralları ve yargılaması olan bir alan olarak kabul edilmektedir.¹ AİHM’nin vermiş olduğu Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı, uzun süredir akademik dünyada tartışılan “Spor hukuku ve insan hakları bir arada olabilir mi?” sorusundan kaynaklanan tartışmalara katkı sunmuştur.² Sözü edilen başvurunun karar ve karşı oy gerekçeleri sayesinde teorik bir tartışma yapılmıştır. Karar ile bir anlamda “spor hukuku ve insan hakları” ikilemindeki sınırlar kısmen netleşmiştir. Bir başka deyişle ileriye dönük olarak spor hukuku uygulamalarında insan haklarına saygı ve insan haklarının korunmasıyla ilgili daha ne yapılabilir, insan haklarının içeriği ne kadar netleşebilir tartışmasına geçilmiştir.

¹ Tolga Candan, “Briç Kart Oyunu Bir Spor Dalı mıdır? Avrupa Birliği Açısından Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Dergisi*, 2021, Cilt: 25, Sayı: 1, 99-133, s. 101.

² Tolga Candan, “Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt: 9, Sayı: 2, 237-258, s. 251.

Spor kulüpleri ve federasyonlarının yönetim organları; mevzuat ve işleyiş bakımından özerk yapılar olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca bu yapıların; merkezi ve yerel idare içinde yer almayan, kamusal denetimin oldukça az olduğu bir alan içinde oldukları da kabul edilmektedir.³ Bu oluşumların işleyişi özerk ve hükümet dışı bazı yapılarla sağlanmaktadır. Sporla ilgili özerk ve hükümet dışı yapıları; CAS (Court of Arbitration for Sport- Spor Tahkim Mahkemesi) , ICAS (The International Council of Sport for Sport- Uluslararası Spor Tahkim Konseyi), FIFA (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği- Fédération Internationale de Football Association), UEFA (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği -Union of European Football Associations), IOC (International Olympic Committee- Uluslararası Olimpiyat Komitesi) olarak belirtmek mümkündür.

Ulusal ya da uluslararası ölçekte spor faaliyetlerinin yönetimi, hukuksal boyutu, çıkan uyuşmazlıklar ve uyuşmazlıkların çözümü için meydana gelen yaklaşımı; “*lex sportiva*” olarak adlandırmak mümkündür. “*Lex Sportiva*” insan haklarına saygıdan ve denetiminden muaf değildir. “*Lex Sportiva*”da insan haklarıyla ilgili birçok konu Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı’yla tartışılmıştır. Bu konular; spor faaliyetlerinin yönetimi ve disiplin süreçlerinde insan haklarına saygının korunması, kanunla kurulmuş mahkeme, mahkemeye erişim hakkı, mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı, olağan kanun yollarının tüketilmesi ve bireysel başvuru gibi konulardır.

2018 yılında karara bağlanan Mutu ve Pechstein v. İsviçre başvuruları sayesinde “*Spor adaletinde insan hakları yaklaşımı*”, 47 Avrupa Konseyi üyesi ülke ve ulus ötesi bir yapısı olan CAS için yeniden yapılanma sürecinin başlangıcı olmuştur.⁴ Bir anlamda Mutu ve Pechstein Kararı sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerle sınırlı olmayıp küresel etkisi de olan bir karardır. Bu karar ayrıca Türkiye Cumhuriyeti için de spor adaletinin insan hakları yaklaşımıyla desteklenerek yeniden yapılandırılması sürecinde bir başlangıç olmuştur.

³ Candan, Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları, s.251, 252.

⁴ Karar tarihinde Rusya henüz Avrupa Konseyi üyesiydi. Şu anda Avrupa Konseyi üye sayısı 46’dır.

Spor adaletiyle ilgili Türkiye Cumhuriyeti için verilen ihlal kararlarının ana teması ise Tahkim Kurulu'nun *"bağımsız ve tarafsız"* olmamasıdır (AİHS madde 6/1). Bunun yanı sıra Tahkim Kurulu'yla ilgili verilen kararlarda *"ifade özgürlüğü"* (AİHS madde 10) ve *"özel hayata ve aile hayatına saygı"* (AİHS madde 8/2) haklarının ihlali de tespit edilmiştir.⁵ Ancak gelecek yıllarda spor faaliyetlerinin yönetimi ve disiplin süreçlerindeki uyuşmazlıklardan dolayı başvuru tahkim yoluyla ilgili başka ihlallerin çıkması muhtemel görünmektedir. Çünkü halen daha Türkiye Cumhuriyeti'nde Tahkim Kurulu kararlarına karşı iç hukukta bireysel başvuru yoluna gidilememektedir.⁶

Bu çalışmada, spor uyuşmazlıklarında öncelikle AİHS'nin uygulama alanı belirlenecektir. Daha sonra ise AİHM'nin içtihatlarına göre Türkiye Cumhuriyeti'ndeki spor hukuku uygulamaları ve insan haklarına ilişkin neler yapılabileceği tartışılacaktır.

I. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Spor Uyuşmazlıkları

A. Genel Olarak İnsan Hakları ve Spor Adaleti

İnsan haklarına saygı; devletlerin pozitif yükümlülüklerinden biridir.⁷ Devletlerin yargı yetkilerine dâhil olan spor faaliyetleri ve spor

⁵ AİHM'nin AİHS 35. Madde gereğince başvuruyu kabul edilebilir bulup ancak karara bağlamaya gerek görmediği *"masumiyet karinesi"*nin (madde 6/2) ihlaliyle ilgili başvuruların varlığını da gözden kaçırmamak gerekir.

⁶ Spor kulüplerinin ve federasyonların yönetimi ve disiplin süreçleriyle ilgili uyuşmazlıkların çözümü için tahkim yoluna gidilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nde, 2010 yılında gerçekleşen referandum sonrası Anayasa değişikliği ile bireysel başvuru yolu açılmıştır. Ancak söz konusu Anayasa değişikliğiyle spor federasyonlarının ve kulüplerinin spor yönetimine ve disipline ilişkin uyuşmazlıklarda, tahkim yargılamasının ötesinde bir kanun yolu düzenlenmemiştir. Tahkim Kurulu kararıyla olağan kanun yollarının tüketilmiş olduğu varsayılarak AİHM'ne bireysel başvuru yapılmaktadır. Sporun geliştirilmesi ve tahkim Madde 59/3 *"Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz."*

⁷ Spor, günümüzde artık insan haklarıyla bağlantılı bir alan olarak görülmektedir. Devletler ve spor yönetimi organları tarafından spor

faaliyetleriyle ilgili yan alanlarda “*insan haklarına saygı*” ilkesinin uygulanması konusunda yükümlülükleri vardır. Geline nokta insan hakları eksenli spor adaletinin benimsenmesi kolay olmamıştır. Çünkü sözüedilen AİHM kararına kadar spor faaliyetlerinin özel bir alan olduğu, uzmanlık isteyen ve dolayısıyla otonom bir yapısının olması gerektiği anlayışı savunulmuştur. Bu durumda da spor hukuku ve spor adaleti için özel kurallar ve özel bir işleyiş usulü ile sorunların çözömlenmesi gerektiği görüşü, Türkiye Cumhuriyeti gibi bazı ölkelerin anayasasında dahi yer almıştır.⁸

Spor Hukuku’nda, ulusal, uluslararası ya da ulus ötesi düzeyde sadece insan haklarına saygı ilkesinin yazılı metinlerde belirtilmiş olması, insan haklarının korunması açısından yeterli değildir. İnsan haklarına saygı ilkesinin uygulanacağı ve denetleneceği bir mekanizma da gerekmektedir. Bu sebepten dolayı uluslararası ve ulusal boyutta “*iyi yönetim*” ilkelerinin uygulanması için spor federasyonları ve spor

faaliyetlerinin düzenlenmesi, çıkan uyuşmazlıklar ve çözümü, insan haklarını ilgilendiren bir alan olarak kabul edilmektedir. İnsan hakları, spor faaliyetlerinin hukukiliği ve meşruluğu açısından temel bir şarttır. Spor kulüpleri ve federasyonlarının kendilerine özgü yapıları ve kuralları vardır. Bu durumda uyuşmazlık çözümleri de farklı olabilmektedir. Üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi de, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını tavsiye etmektedir. Konsey, alternatif uyuşmazlık çözümlerinde dahi insan hakları eksenli bir yaklaşım benimsemiştir. Günümüzde egemen olan yaklaşım ise, zaman içinde Avrupa Konseyi’nin mahkemesi olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, çıkarılan yayınlar, uzmanlar komitesi tespitleri, Konsey’in icra organı olan Bakanlar Komitesi kararları ile bugünkü haline gelmiştir.

⁸ Sporun geliştirilmesi ve tahkim başlığı altında, 59. maddede düzenlenmiştir. Madde 59 – “*Devlet, her yaşdaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur. (Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.) Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (icisleri.gov.tr).*

yönetim organları da özendirilmeye başlanmıştır.⁹ Ayrıca spor adaletinde insan hakları yaklaşımına sadece Avrupa Konseyi değil, Birleşmiş Milletler de ilgi göstermektedir.¹⁰ Spor adaletinde insan hakları yaklaşımı artık küresel bir olgu olarak uluslararası hukukun yapıtaşlarından biridir.

Spor adaletinde insan hakları konusuna girmeden önce klasik anlamda insan haklarını üç bölüme ayırmak mümkündür. İlk kuşak haklar; medeni ve politik haklara ilişkindir. İkinci kuşak haklar; ekonomik, soysal ve kültürel haklarıdır. Üçüncü kuşak haklar ise, halkların hakları, dayanışma hakları gibi haklardır.¹¹ Zaman içinde gelişen bu haklar, çoğu zaman spor yönetimleri (federasyon ve kulüpler) için kısıtlayıcı, engelleyici gibi görülmektedir. Ancak diğer taraftan da sporcuların temel insan haklarının ihlal edilmemesi ve işleyen sürecin oranlılığı, adillliği, etkinliği açısından da önemlidir.

Herhangi bir spor yönetim organının (federasyon, kulüp) uluslararası, ulus ötesi ya da ulusal anlamda kendi yönetim şekli, iç kuralları ve disiplin usulü olabilir. Çıkan uyuşmazlıkların çözüm yeri ise klasik anlamda “mahkemeler” olmayabilir.¹² Ancak elde edilen ve

⁹ Council of Europe, *Promotion of Good Governance Sport*, Council of Europe, Strasbourg, 2018, s.5-16.; United Nations, “UNODC and IOC: Strengthening integrity and good governance in sport”, Office on Drugs and Crime, 2017.

¹⁰ United Nations, “ Centre puts human rights and sports on same team”, United Nations Office Human Rights Office of the High Commissioner, 2018. , Avrupa Birliği de spor hukuku konusunda düzenleme yetkisine sahiptir. Avrupa Birliği, vergi, rekabet hukuku, işçilerin serbest dolaşımı konuların yanısıra spor hukukunda düzenleme yetkisini genişletmiştir. Candan, “Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları”, s.239, 4 numaralı dipnot.

¹¹ Council of Europe, “The evolution of human rights”, Council of Europe Portal.

¹² European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 - Right to a fair trial (criminal limb)*, ECHR, Strasbourg, 2014, s.10-17.

egemen olmuş usule ilişkin hakların, otonom yapılarda, alternatif ve farklı uyuşmazlık çözüm yerlerinde uygulanması dönemi başlamıştır.¹³

Elbette Mahkeme içtihatları ve Avrupa Konseyi'nin çalışmaları sayesinde insan haklarına saygı ve koruma konusundaki farkındalığı arttırmıştır. Bu da adil yargılanma hakkı gibi önemli bir usulü hakkın değerini ortaya koymuştur.

B. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Pozitif Yükümlülükler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki pozitif yükümlülüklerle geçmeden önce IOC ve FİFA gibi uluslararası spor organları, insan haklarının korunması ve uygulanması konusunda uluslararası anlamda taahhütlerde bulunduklarını belirtmek gerekmektedir.¹⁴ Ancak uluslararası spor organları hukuki konumundan dolayı Sözleşme'ye taraf değildirler. Bu nedenle insan haklarına saygı ve koruma taahhüdü dolaylı olarak uygulanmaktadır.¹⁵

Küresel düzlemde spor adaleti içinde insan haklarının etkin kılınması için birçok uluslararası örgüt ve spor örgütleri çağrıda bulunup metinler kaleme almaktadırlar.¹⁶ Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargılama yetkisini kabul eden devletlerin

¹³ Court of Arbitration of Sport, "Code: Procedural rules A. General Provisions". Arabuluculuk, tahkim, hakem gibi çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri; "alternatif" gibi görülse de birçok zaman "zorunlu" olmaktadır. Bu durumda da zayıf taraflar için usul hakları oldukça önemlidir. Spor uyuşmazlıkları çözümündeki tahkim şartının zorunlu olması ve sonrasında gelişen uyuşmazlık çözümü sürecinde insan hakları oldukça önem taşımaktadır.

¹⁴ Tsubasa Shinohara, "Which states parties should be held responsible for the implementation of positive obligations under the ECHR in sports-related disputes?" *The International Sports Law Journal*, 2022, 332-342, 1,2,3, no.lu dipnotlar.

¹⁵ Shinohara, s.333-335.

¹⁶ United Nations, "Sport and the Olympic ideal", United Nations Human Rights Council, 2022. ; Centre for Sport and Human Rights MSE Platform Task, *CHAMPIONING HUMAN RIGHTS IN THE GOVERNANCE OF SPORTS BODIES*, 2018, s. 11-15.

oluşturduğu coğrafya, insan haklarına saygı ve korunması açısından en etkin alandır. Yazıda da bu çerçevede konular belirlenmiştir.

Sözleşmeye taraf devletler karşılıksız bir şekilde insan haklarıyla ilgili 1. maddeye uygun bir şekilde yükümlülük altına girmektedir. Bu, aynı zamanda AİHS ve AİHM'nin yetkisini de belirleyen bir maddedir.¹⁷

B.1. Pozitif Yükümlülüklerin Sözleşme'nin Taraflarına ve Taraf Olmayanlara Etkisi (AİHS ve AİHM'nin Yatay ve Dikey Etkisi)

Sözleşmeci tarafın yargı yetkisine giren yerde bir ihlal oluşuyorsa taraf devlet, Sözleşme'nin 1. maddesi gereğince sorumludur.¹⁸ Bu durumda da AİHM'nin yargı yetkisini kabul etmiş taraf devletin hâkimiyet alanı içinde özel hukuka tabi ya da otonom yapısı olan kendine özgü kuralları olan devlet dışı yapıların sebep olduğu ihlal iddialarında da Sözleşme uygulanır.¹⁹ Dolayısıyla taraf devletin hâkimiyet alanı içinde otonom devlet dışı yapıların sebep olduğu ihlaller söz konusu olduğunda devletler sorumlu tutulabilmektedirler.²⁰

Diğer bir deyişle, taraf devletin sınırları içinde devlet dışı olsa da ulus ötesi ya da ulusal yapılar da AİHS'ne uymakla yükümlüdür. Buna

¹⁷ Council of Europe, *Guide on Article 1 of the European Convention on Human Rights*, ECHR, Strasbourg, 2024, s.5-7.

¹⁸ MADDE 1: “İnsan haklarına saygı yükümlülüğü Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar”. *Guide on Article 1 of the European Convention on Human Rights*, s. 5-7. Bu konu birçok kararda ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Al Skeini, Bankovich, Loizidou, Asanidze, Ukrayna v. Rusya, İloscu gibi...

¹⁹ Jean-François Akandji-Kombe, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında pozitif yükümlülükler*, 1. Baskı, Belçika 2008, s.6,14.

²⁰ Tuğba Sarıkaya Güler, “ ‘Positive Obligations’ Doctrine of the European Court of Human Rights: Is it Cogent or Obscure?,” *European Journal of Multidisciplinary Studies*, September-December 2017 Volume 2, Issue 6, s.360.

da Sözleşme'den kaynaklanan pozitif yükümlülüklerin "dikey etki"si denilmektedir.²¹

Özel hukuk ilişkileri içindeki devlet dışı yapıların AIHS bağlamında sorumluluğu önemli bir tartışmadır. Sözleşmenin devlet dışı yapılarda uygulanmasına ve gözetilmesine ise Sözleşme'nin "yatay etki"si denilmektedir.²² Bu durumda da devletin sorumluluğu devam etmektedir. Jean-François Akandji-Kombe'nin tespitleri şu şekildedir; "devletler, kişiler arası ihlaller söz konusu olduğunda da sorumludur. Bu ihlaller, bazen basit ve hukuki bir müdahale eksikliğinde meydana gelir. Bazense bu ihlaller, yanlış bir müdahalede hukuki ilişkiyi düzenlemesi gereken mevzuat eksikliğinde meydana gelir. Özel hukuk ilişkilerinde de devlet, bireyleri korumakla yükümlüdür. Devlet dışı otonom yapılı kuruluşların da devletin insan haklarını garanti altına alma yükümlülüğü vardır."²³

Sözleşmenin yatay etkisi ise bazen doğrudan bazense dolaylı olur. Devletin, özellikle de devlet dışı otonom özel hukuk ilişkileri içindeki uyumsuzluklarda Sözleşme'den kaynaklanan müdahalesi dolaylıdır.²⁴

Claire Loven da yine Mahkeme'ye yapılan ihlal başvurularında özel hukuk kişileri arasındaki ilişkinin yatay nitelikte olduğunu

²¹ Lottie Lane, "The Horizontal Effect of International Human Rights Law in Practice", *European Journal of Comparative Law and Governance*, 22 Mart 2018,(5/1), 5-88, s.25,26. ; Monika Florczak-Wątor "The Role of the European Court of Human Rights in Promoting Horizontal Positive Obligations of the State" , *International and Comparative Law Review*, December 2017, 17(2), 39-53, s.39-41,

²² Lane, s.25.

²³ Shinohara, s. 335-336.

²⁴ Doğrudan yatay etki, insan hakları hukukunun devlet dışı yapılarda doğrudan uygulanması olarak tanımlanabilir. Ancak doğrudan yatay etkinin uygulanması hakkında mevcut hukuk sisteminde örnekler henüz bulunmamaktadır. Dolaylı yatay etkinin meydana geldiği alanlara örnekler ise aile, dernek, şirket verilebilir. Dernek kurma özgürlüğü sayesinde kurulan spor takımları ve spor federasyonlarının insan haklarını koruma yükümlülükleri ise AIHS'ten kaynaklanan dolaylı yatay etki örneklerinden biri olarak verilebilir.

gerektiğini belirtmiştir. Kişilerin Mahkeme ile ilişkilerinde ise Sözleşme'nin "*rationae persone*" şartını karşılayabilmesi için ilişkinin dikey nitelikte olduğunu belirtmektedir.²⁵

Spor kulüpleri ve federasyonları, örgütlenme ve faaliyet konusunda hiçbir etkiye maruz kalmadan özel, özerk bir yapılardır. Spor kulüpleri ve federasyonları, varlıklarını ve faaliyetlerini özgürce sürdürebilme hakları da vardır. Çünkü sözleşmecî devletlerdeki spor federasyonları ve kulüpleri, bir hak olan dernek kurma özgürlüğü altında faaliyet gösterirler.²⁶ Ancak otonom yapılı ulusal, uluslararası spor yönetim organlarının ya da kuruluşlarının bağımsızlıkları tartışma konusudur. Otonom yapıdaki spor yönetim organları, bulundukları ülkenin siyasi ve hukuki yapısı karşısında ne derece bağımsız olduğu konusu önemli bir tartışmadır. Ayrıca söz konusu yapıların, dönemsel olarak politik ve finansal etkilere ne derece direngen olduğu sorusu da akla gelmektedir.²⁷ Hal böyle olunca, spor yönetim organlarının otonom, özgür, kendine özgü gibi iddiaları olsa da, bu yapıların ne kadar bağımsız olduğu sorusu da akla gelmektedir. Bu yapıların ne derecede bağımsız olduğu sorusunun alt başlıkları ise; hukuka uygunluk, şeffaflık, çoğulcu işleyebilmek ve yönetilmektir. Ek olarak diğer bir başlık ise otonom yapılı ulusal/uluslararası spor yönetim organlarında disiplin ve tahkim süreçlerinin adil bir şekilde işleyip işlemediğidir.

Örnek olarak CAS, FIFA, IOC gibi birçok uluslararası spor yapıları İsviçre'de mukimdir. İsviçre Medeni Hukuku'nun bu yapılara özerklik ve özgürlük verdiği çok açıktır.²⁸ İsviçre ulusal hukuku bu

²⁵ Shinohara, s. 336-337.

²⁶ Shinohara, s. 337-339. Spor yönetim organları ve sporcular, disiplin ve yönetim süreçlerinde zaman zaman hak çatışması yaşamaktadırlar.

²⁷ VOSER Nathalie /GOTTIEB Benjamin, Schlenberg Wittmer Ltd, "CAS procedures compatible with right to a fair trial except for refusal of public hearing (European Court of Human Rights)", CAS procedures compatible with right to a fair trial except..., Practical Law UK..., 2018, s. 2-6.

²⁸ Margareta Baddeley, "The extraordinary autonomy of sports bodies under Swiss law: lessons to be drawn", *The International Sports Law Journal*, Aralık 2020, volume 20, 3-17, s.2-6.; Hatice Özdemir Kocasakal, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Pechstein Kararı Çerçevesinde CAS'ın Tarafsızlığı

oluşumlara olağandışı özel bir otonomi sağlamaktadır. Ancak taraf devletlerin sınırları içinde uluslararası spor örgütleri olağandışı otonom yapılar dahi olsa; devletlerin üstlendikleri pozitif yükümlülükler konusunda gereğini yapmak durumundadırlar. CAS, İsviçre'nin Lozan kentinde faaliyet göstermektedir. Spor kaynaklı uyuşmazlıklarda CAS'ndeki tahkim süreci İsviçre Hukuku'na göre çözümlenmektedir. Bu durumda İsviçre; CAS'nin sebep olduğu hak ihlallerinden dolayı sorumludur.²⁹

CAS, Mutu ve Pechstein Kararı ve daha bir dizi tartışma sonrası 16 Nisanda 2021de bir basın açıklaması ile işleyişinin, süreçlerinin insan haklarıyla ilgili olduğunu beyan etmiştir.³⁰ CAS, ayrıca birçok hakeminin insan haklarıyla uzmanlığı olduğu da belirtmiştir.³¹

B.2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Göre Spor Adaletine Göre Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı

AIHM, AIHS ve Protokolleri; insan haklarını en etkili ve coğrafi anlamda en geniş koruyuyan hukuk mevzuatını oluşturur. Avrupa ve Kafkasya'yı kapsayan bu coğrafyada insan haklarının, dünyadaki diğer

ve Bağımsızlığı", *Public and Private International Law Bulletin*, Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan, 2020, 40(1), 79-123, s. 82-90, Fatih Gündoğdu, "TFF Tahkim Kurulunun Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019, Sayı 140, 142-172, s. 143-147.

²⁹ Mutu ve Pechstein Kararı'nda disiplin yaptırımları ve işlemleri devlet tarafından tesis edilmemiştir. Mahkeme'ye göre süreci işleten CAS, İsviçre sınırları içinde ve sözleşmenin coğrafi yetkisindedir. Bu durumda da CAS, AIHS madde 6'ya saygılı olması gerekmektedir. Antoine Duval, "Lost in translation? The European Convention on Human Rights at the Court of Arbitration for Sport," *The International Sports Law Journal*, Mayıs 2022, 132-152, s. 133-137.

³⁰ Court of Arbitration for Sport, Sport and Human Rights Overview from A CAS Perspective, *CAS Report*.

³¹ CAS, SPORT AND HUMAN RIGHTS Overview from A CAS perspective.

bölgelere ve hukuk sistemlerine nazaran en etkili korunan yer olarak kabul edilebilir.³² .

Sözleşme, ülkelere ve kamu otoritelerine doğrudan uygulanmaktadır. Taraf devletlerin, yetki alanları içinde kamu otoritelerinin ve kamu otoritesi kullanan özel hukuk kişilerinin Sözleşme ve taraf olunan ek protokollere uygun şekilde insan haklarına saygı göstermesini sağlaması gerekir. Taraf devletlerin bir başka yükümlülüğü ise özel hukuk kişilerinin dahi Sözleşme ve taraf olunan ek protokollere saygı göstermesini, uymasını sağlamaktır. Böyle olmasına rağmen AIHM'nin spor faaliyetleriyle ilgili yaklaşımı son yıllara kadar daha farklılık göstermiştir. Ancak söz konusu karara kadar, spor faaliyetlerinin yönetimi, disiplin süreci ve uyuşmazlık süreçlerine özerk bir anlam yüklenmiştir. Pechstein ve Mutu v. İsviçre Kararı sonrası spor yönetim organlarının AIHS ve taraf olunan ilgili ek protokollere saygı ve uyulmasının gerekli olduğu yaklaşımı baskın olmaya başlamıştır. Bu sefer de başka bir tartışma devreye girmiştir. O da AIHS ve protokollere saygı ve uyma yükümlülüğünün kısmi ve dolaylı olduğu konusu gündeme gelmiştir.³³

Kamuoyunda Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı olarak bilinen karardaki birinci başvuru; Romanya vatandaşı futbol oyuncusu Adrian Mutu'dur. Mutu, Chelsea Futbol Takımı'yla 11 Ağustos 2003 tarihinde 30 Haziran 2008 tarihine kadar sürecek ve imzalanan sözleşmeye İngiliz Hukuku'nun uygulanacağına dair anlaşma yapmışlardır. 1 Ekim 2004 tarihinde İngiliz Futbol Federasyonu tarafından başvurucuya bir kan testi yapılmıştır. Mutu'dan alınan kan örneğinde kokain testi pozitif çıkmıştır. 28 Ekim 2004 tarihinde Chelsea Futbol Takımı Mutu ile akdetmiş olduğu sözleşmeyi feshetmiştir. Mutu da bunun üzerine İtalya'ya dönmüş ve sırasıyla Juventus AC, Fiorentina

³² Pierre Cornu, Sabrina Robert-Cuendet ve Laurent Vidal, *Human Rights Protection in the Context of Sports Organisations' Disciplinary and Arbitration Procedures- Good Practice Handbook No 5*, Ağustos 2018, s. 53-83. ; Ruxandra Argăseală, "(In)Applicability of Article 6 of the European Convention on Human Rights in Sports Disciplinary and Arbitration Procedures", *Romanian Lawyers Week*.

³³ Duval, s.133-137.

ve AC Cesena takımlarında oynamaya başlamıştır. 2010 yılında tekrar altı aylığına uyuşturucu madde kullanmasından dolayı yine bir yaptırıma maruz kalmıştır. Yaptırım sonlandıktan sonra Fransız Birinci Ligi'nde Ajaccio Takımı'nda spor yaşamına devam etmiştir.

26 Ocak 2005 tarihinde Mutu ve Chelsea, FIFA'yla bağlantılı Futbol Federasyonu Promiyer Lig Temyiz Kurulu'na (FAPLAC) kendi aralarında düştükleri bir ihtilaftan dolayı başvurmuşlardır. İhtilafın konusu; Mutu'nun FIFA Oyuncu Transfer Tüzüğü'nün 21. Maddesi gereğince anlaşmayı ihlal edip etmediğidir. Aslında ilgili tüzüğün 42. Maddesi gereğince sporcunun yerel mahkeme öncesi tahkim şartını kabul etme zorunluluğu yoktur. Ancak Mutu, zorunluluk olmamasına rağmen tahkim şartını imzalamıştır. 20 Nisan 2005 tarihinde Komite, sporcunun sözleşmeyi ihlal ettiği kararına varmıştır.

Bunun üzerine Mutu, CAS'a temyiz başvurusunda bulunmuştur. 15 Aralık 2005 tarihinde kurul, Alman hukukçu D.-R. M. Başkanlığında toplanmıştır. CAS, Adrian Mutu'nun, Chelsea futbol takımı ile imzaladığı sözleşmeyi ihlal ettiği kararına varmıştır. Chelsea ayrıca FIFA'nın Uyuşmazlık Çözüm Dairesi'ne (Dispute Resolution Chamber (DRC)) başvurarak sporcunun sebep olduğu zararın tazmini istemiştir.

Chelsea, bu züre zarfında Mutu ile ilgili başka başvurular da yapmıştır. FIFA'nın Uyuşmazlık Çözüm Dairesi, Mutu'nun 17.173.999 Avro tazminat ödemesi gerektiğini İngiliz Hukuku esaslarına göre hükmetmiştir.

2 Eylül 2008 tarihinde Mutu, Mr J.-J. B.'yi hakem olarak bildirerek ICAS'a başvurmuştur. Mutu'nun başvurusunun konusu ise Futbol Federasyonu Promiyer Lig Temyiz Kurulu'nda kendisi ile ilgili toplanan temyiz kuruluna başkanlık eden Alman Hukukukçu Mr D-R M ile ilgilidir. İtirazın konusu ise 15 Aralık 2005 tarihli CAS temyiz kuruluna başkanlık eden Alman Hukukukçu Mr D-R M'yi Chelsea'nin seçmiş olmasıdır. ICAS, 13 Ocak 2009 tarihinde Mutu'nun yapmış olduğu bu başvuruyu reddetmiştir.

14 Ocak 2009 tarihinde de CAS, tarafları J.-J. B., D.-R. M. Ve Professor L.F. den oluşan kurulun toplanacağını bildirmiştir. 31 Temmuz 2009 tarihinde de CAS, başvurucunun talebini reddetmiştir.

CAS'ta toplanan kurula göre uyuşmazlık konusu tek konu vardır; o da tazminatın miktarıdır.

Bu karar üzerine Mutu, CAS'ın İsviçre'de faaliyet göstermesinden dolayı CAS'ın İsviçre Hukuku'na tabi olmasından dolayı 14 Eylül 2009 tarihinde İsviçre Federal Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mutu, İsviçre Federal Mahkemesi'ne yapmış olduğu başvuruda; CAS yargılamalarının bağımsız ve tarafsız olmadığını ve hakem L. F. ve D.-R. M. 'nin kurulda yer almamaları gerektiğini belirtmiştir. Mutu bu iddiaları için isimsiz bir maili delil olarak göstermiştir. Mutu'nun delil olarak sunduğu isimsiz mailde yer alan hakem L.F.'nin Chelsea'nin hukuki işlerinde geçmişte danışmanlık yaptığı bilgisi yer almaktadır. Ayrıca isimsiz mailde ikinci hakem D.-R. M.'nin de 15 Aralık 2005 tarihinde Mutu'nun sözleşmeyi ihlal ettiği kararına varan kurulda yer aldığını belirtmiştir. Mutu ek olarak özel yaşama saygı hakkının ve diğer hakların ihlal edildiğini iddia etmiştir.

Federal Mahkeme, Mutu'nun 10 Haziran 2010 tarihinde başvuruçunun Tahkim Kurulu'nun tarafsız ve bağımsız olmadığı konusundaki iddialarını reddetmiş, diğer iddialarını da açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur. Adrian Mutu, AİHM'e başvurmuş; İsviçre'nin AİHS'in, adil yargılanmaya ilişkin 6. maddesini; özel hayata saygıya ilişkin 8. maddesini ve 1 numaralı Protokol'ün 1. maddesini ihlal ettiğini öne sürmüştür.

Mutu ve Pechstein başvurusu olarak birleştirilen dosyadaki ikinci başvuruçucu ise Alman vatandaşı Claudie Pechstein'dır. Pechstein bir sürat patencisidir. Pechstein, merkezi İsviçre'nin Lozan şehrinde olan Uluslararası Paten Federasyonu (International Skating Union (ISU))'nun üyesi olan Alman Sürat Pateni Federasyonu (Deutsche Eisschnelllauf-Gemeinschaft (DESG))'na bağlı olarak sportif faaliyet göstermekteydi. Pechstein, ISU'ya üye olmak için öncelikle çıkacak uyuşmazlıkların çözümü için mahkemeler yerine spor tahkiminde çözülmesi için bir tahkim anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Pechstein, Dünya Sürat Pateni Şampiyonası için 2009 yılında antidoping testlerine tabi tutulmuştur. Pechstein, 18 Şubat 2009 tarihinde yapılan testte kanından bulunan bir maddeden dolayı ISU, disiplin süreci için başvuruda bulunmuştur. ISU'nun başvurusu üzerine Komite, 1 Temmuz 2009

tarihinde Bern’de yapılan bir duruşma sonrası 9 Şubat 2009 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde iki yıl men cezası almıştır. 21 Temmuz 2009 tarihinde Alman Sürat Pateni Federasyonu ve Pechstein, CAS’a temyiz başvurusunda bulunmuştur. Lozan kentinde iki gün süren duruşmalarda Pechstein tarafından aleni yargılanma hakkı için açık duruşma talep edilmiştir. Duruşma, aleni yapılmamış ancak kayıt altına alınmıştır. Taraflar 12 tane uzmanı çağırmış ve uzmanlar taraflara serbestce sorular sormuşlardır. 25 Kasım 2009 tarihlerinde ise başvuru süreci tekrar başlatmak istemiştir. Ancak CAS, başvuru istemini reddetmiş ve başvuru hakkındaki men kararın da onamıştır. 7 Aralık 2009 tarihinde başvuru, İsviçre Federal Mahkeme’sine başvuruda bulunmuştur. Pechstein, CAS başkanının doping konusunda son derece şedit bir tutum aldığını, genel sekreterin hakem kararına sonradan müdahale ettiğini, CAS’ın bağımsız ve tarafsız olmadığını, açık duruşma talep ettiği halde reddedildiğini ve daha pek çok hak ihlali iddiasında bulunmuştur.

10 şubat 2020 tarihinde Federal Mahkeme istekleri reddetmiştir. Bunun üzerine Pechstein AİHM’ne başvurmuştur. Ayrıca Münih Bölge Mahkemesi’ne ISU, DESG, CAS aleyhine iki yıl müsabakalardan men hakkı yaptırımından dolayı 4 milyon Avro zarara uğradığı iddiasıyla başvurmuştur. Münih Mahkemesi, Pechstein’in 2014 yılında tahkim itirazını kabul etmiş ve CAS ile ilgili yetkisizlik kararı vermiştir. Daha sonra Münih İstinaf Mahkemesi de yapılan itiraz üzerine tahkim anlaşmasının geçersiz olduğunu, Alman mahkemelerinin yargı yetkisinin kaldırılmaması gerektiğine hükmetmiştir. Bu karar, Spor Hukuku’nda da Avrupa Birliği Rekabet Hukuku’nda da yeri olan “*hakim durumun kötüye kullanılması*” olarak adlandırılan yaklaşımın uygulanabileceğini göstermektedir.³⁴ Münih İstinaf Mahkemesi’nin vermiş olduğu kararı, 7 Haziran 2016 tarihinde ise Alman Federal Adalet Mahkemesi tarafından bozulmuştur. Pechstein da son hukuki yol olarak AİHM’ne başvurmuştur. Pechstein, AİHM’ne yaptığı başvuruda ISU Disiplin Komitesi ve CAS’ın tarafsız ve bağımsız olmadığını belirtmiştir. Başvuru ayrıca hakem

³⁴ Mutu ve Pechstein Kararı (Başvuru no. 40575/10 and 67474/10), n.24. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için Candan, Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları, s.238-239.

heyeti başkanının kamuoyunca bilinen anti doping yaklaşımı, CAS Genel Sekreteri'nin sonradan hakem heyeti kararına müdahale etmesi, duruşmanın açık olmaması, İsviçre Federal Mahkemesi'nin sınırlı yetkisinin olması, CAS süreci karşısında sporcuların güçsüz kalışı gibi iddialarla 6. maddenin 1 numaralı ve 2 numaralı fıkralarından dolayı adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.

AİHM, insan hakları temelli spor adaleti yaklaşımı için oldukça önemli iki başvuruyu birleştirerek incelemiş ve karara bağlamıştır. AİHM, öncelikle kabul edilebilirlik incelemesi yapmıştır. Daha sonra AİHM, başvuru bağlamında oy birliği ile mahkemelerin tarafsız ve bağımsız olmadığı ve aleni yargılanma hakkı ile ilgili iddialarını kabul edilebilir bulmuştur. Mahkeme, esasa ilişkin incelemede ise beşe iki oy ile mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı iddialarında ihlal iddialarını reddetmiştir. Mahkeme, Pechstein'in aleni duruşma hakkının Sözleşme'nin 6. Maddenin 1 numaralı fıkrasına göre ise oybirliği ile ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁵

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde ihlal kararı ve karşı oy gerekçeleri; spor hukukunda "*Avrupa İnsan hakları Standardı ne olmalıdır?*" tartışmasına ışık tutmaktadır. Bu karar, Avrupa Konseyi'nin üç sütunu olan "*hukukun üstünlüğü*", "*insan hakları*", "*demokrasi*" penceresinden Avrupa Birliği Hukuku'nda "*lehim ve tutkal*" benzetmesi yapılan rekabet hukuku ilkeleri arasında bir köprü işlevi görmektedir.

Avrupa Konseyi'nin üç sütununu Avrupa Birliği Rekabet Hukuku ilkeleriyle buluşturan bu karardaki üye hakimlerin karşı oy ve kısmi katılma gerekçeleri; Avrupa İnsan Hakları Standardı kavramını açıklığa kavuşturmaktadır. Nihai gerekçeli karardaki üye iki hakimin savları, sadece Avrupa İnsan Hakları Standardı tartışmaları ya da spor tahkimi için değil alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının yaygınlaştığı günümüzde daha da önem kazanmaktadır.

AİHM ile bazı konularda aynı görüşte olmayan ya da aynı görüşte olup gerekçelerde ayrışan iki üye olan Serghides ve Keller'in

³⁵ Mutu ve Pechstein'in AİHM'ne başvurusu öncesi süreç, Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı'ndan özetlenmiştir. "Mutu ve Pechstein Kararı (Başvuru no. 40575/10 and 67474/10)", n. 1-17,18-25.

görüşleri “*lex sportiva*”da “*Avrupa İnsan Hakları Standardı*”nın mevcut durumu ve geleceği için önemlidir. İki hakim, Mahkeme’nin gözardı ettiği bazı konuları gündeme getirerek bir anlamda spor hukukunda ve aslında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında insan haklarının dinamik kontrol sistemine sahip olması gerektiği konusunda da hatırlatıcı olmuşlardır.

Her iki başvuru da “*mahkemelerin ve tarafsızlığı*” şartının gerçekleşmediğini konusunda birleşmektedir. Yıllar içinde “*mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı*” konusunda AİHM, çeşitli ölçütler geliştirmiştir. Üye Serghides ve Keller; aleni yargılama hakkının ihlali konusunda heyete katılmıştır. Ancak her iki üye hakim, Pechstein tarafından dile getirilen CAS’ın tarafsızlığı ve bağımsızlığı kriterinde AİHM ile ayrılmışlardır. Daha doğru bir deyişle AİHM’nde ilk kez spor tahkimiyile ilgili bir inceleme olduğu için gördükleri sorunları, mevcut AİHM ölçütlerine göre tartışmaya açmış ve AİHM kriterlerine göre tartışmışlardır.³⁶

AİHM nihai kararında, -CAS’ın tahkim kurulunun tarafsızlığı ve bağımsızlığı konusundaki değerlendirmede- yargılama yapan makamın kanunla kurulup kurulmadığı konusu üzerine, kendi özerk ölçütlerine göre bir tartışma ve değerlendirme yapmamıştır.³⁷

AİHM’ndeki “*Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı*” konusundaki ilk tartışmayı, tahkim yargılaması yapan oluşumun kanunla kurulup kurulmadığı noktasından başlatmak mümkündür. Çünkü iki üye hakime göre yargılamayı yapan bir makamın tarafsızlığını irdelemeden önce ilgili yargılama yapan makamın “*kanunla kurulmuş bir mahkeme*” olup olmadığı incelenmelidir. ³⁸ İki üye hakim, AİHM’nde ayrıştıkları çoğunluk görüşünün aksine öncelikle tahkim kurulunun kanunla kurulup kurulmaması ölçütünün gözetilmesi

³⁶ Mutu ve Pechstein Kararı (Başvuru no. 40575/10 and 67474/10), JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 4.

³⁷ Mutu ve Pechstein Kararı, n.150-157.

³⁸ Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n.18-19.

gerektiğini belirtmişlerdir.³⁹ Mahkeme’de daha önceki tarihlerde incelenen başvurularda isteğe bağlı ihtiyari tahkim uygulaması ile ilgili başvurular olmuştur. AİHM, bu başvurularda isteğe bağlı tahkim anlaşmasının adil olmadığını, hakukuka aykırı olduğunu kabul etmiştir. Ancak AİHM, bu başvurularda tahkim kurulunun kanunla kurulup kurulmadığını tartışmamıştır. Çünkü ilgili başvurucular kanunla kurulmuş bir ulusal mahkemeye erişim hakkından feragat etmişlerdir.⁴⁰

Oysa Suda v. Çek Cumhuriyeti Kararı’nda, başvuru tahkim yargılamasına rıza gösterse dahi AİHM, “*kanunla kurulmuş bir mahkeme*” olma ölçütünü incelemiştir. İlgili Karar’daki başvuru, AİHM’ne göre tahkim şartını özgür iradesiyle kabul etmemiştir. Çünkü hukuki ilişkinin başında başvurucuya tahkim şartı konulmuştur. Ayrıca tahkim sürecini yöneten hakemlerin de önceden belirlendiği için tarafsız ve bağımsız olamayacak bir mahkemenin kanunla da kurulmuş sayılmayacağı kanaatine varmıştır. Bu durumda da AİHM, kendi ölçütlerine göre “*kanunla kurulmuş bir mahkeme*” olma ölçütü konusunda bir değerlendirme yapmıştır.⁴¹

Serghides ve Keller, AİHM’ne göre sözkonusu tahkim kurulunun İsviçre Federal Mahkemesi tarafından kanunla kurulma şartını incelese dahi Mahkeme’nin de bu konuyu tartışması gerektiği kanaatindedirler.⁴² Hatta iki yargıç, kanunla kurulup kurulmamanın AİHM’in kendi özerk incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴³

³⁹ Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n.19.

⁴⁰ İlgili tartışma için bakınız; Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 18-20.

⁴¹ Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n.20.

⁴² Yürütmeye verilen kararname çıkarma yetkisine göre kurulmuş bir yargılama makamı bile CAS’ın şu anki tahkim kurulundan daha çok “*kanunla kurulmuş olma*” özelliğine sahiptir.

⁴³ İlgili tartışma için bakınız Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 18-20.

İki üye hakim, tahkim yargılamasını yapan oluşumun, Sözleşme ve Mahkeme içtihatlarınca oluşan gereklilikleri karşılamadığı görüşündedirler.⁴⁴ Özellikle tahkim yargılaması yapan makamın kanunla kurulup kurulmadığı, hakem heyetinin oluşumu, heyetin çoğunluğunu meydana getiren üyelerin iştigalleri, başkanın geçmişi; tarafsızlık ve bağımsızlık kriterini oluşturan ölçütlerle bağdaşmadığı kanaatinde dirler. Aslında iki hakim, ihlal çıkmayacak olsa dahi AİHM'nin kanunla kurulmuş olma ölçütünün kendi özerk yaklaşımıyla değerlendirmesi gerektiğini düşünmektedir.

İki hakimin yaptığı tartışma sadece spor uyuşmazlıkları için değil alternatif uyuşmazlık çözüm yolları için de ileriye yönelik bir tartışmadır. İki hakimin yaklaşımı gözönüne alındığında yargılama yapan makamın kanunla kurulmuş olma ölçütü daha dinamik bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

CAS, ICAS'a bağlı bir yapıdır. ICAS ise İsviçre Özel Hukuku'na göre kurulmuş, faaliyet gösteren bir özel hukuk oluşumudur.⁴⁵ Bir makama yargılama yapma yetkisi yasayla verilir. Yasa da parlamentolar tarafından çıkarılan genel, emredici, düzenleyici bir işlemdir. Dolayısıyla ICAS'a bağlı CAS tahkim kurulunun kanunla kurulup kurulmadığı incelenmelidir. Bu konu aynı zamanda "*rationae materie*" ve "*ratione loci*" açısından da önemlidir. Yargılama yapma yetkisine haiz bir makamın konu ve yer bakımından yargılama yetkisi de parlamentodan çıkan yasayla belirlenmiş olması gerekmektedir. Oysa sözü edilen karardaki CAS'taki tahkim kurulu, kanunla kurulmuş olma, yer ve konu bakımından kanunla yetkilendirilmiş olma ölçütlerinden uzaktır. Dolayısıyla da CAS tahkim kurulu, AİHS 6. Maddenin 1 numaralı fıkrasının ilk ölçütündeki "*kanunla kurulmuş bir mahkeme*" olma ilkesini karşılamaktan uzak olduğu açıktır. Ayrıca tahkim kurulu üyeleri de iş dünyasından kimselerdir. Yargılama makamında görev alan kimselerin

⁴⁴ İlgili tartışma için bakınız Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 18-20.

⁴⁵ İlgili tartışma için bakınız Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 18-20.

iştigalleri, bağları, geçmişleri; kanunla kurulmuş olma ölçütünün meşruluğu açısından da önem arz etmektedir.

İki hakim için diğer bir konu ise ihtiyari görünümlü tahkim şartını imzalamak “zorunda” kalmış olma durumudur. Her iki başvuru da tahkim zorunlu olmasa da tahkim şartını görüntüde “*ihtiyari*” ancak profesyonel yaşamlarını sürdürebilmek için kabul etmişlerdir. Bir anlamda yasaya dayanıp daynamadığı belirlenmemiş, üyeleri iş dünyasından olan konu ve yer yönünden yargılama yetkisi kanunla açık ve kesin, tartışmasız konumda olmayan bir makamı yargılama yeri kabul etmek; “*mahkemeye erişim hakkı*” açısından da önemli bir bağlama noktasıdır.

CAS’taki tahkim kurulu, İsviçre Özel Hukukuna tabi ICAS’a bağlı görev yapmaktadır. İlgili kanunla hatta yürütmeye hasredilmiş bir kararnameye dayanarak dahi kurulmamıştır. Yasayla kurulmamış olma, yer ve konu yönünden yasayla belirlenmeme bile başlı başına CAS’ın bağımsız ve tarafsızlığına gölge düşürecek bir konudur. Oysa AİHM, bunu tartışmamıştır. Konuyu irdelemeden başvuruçuların iddialarına bağlı kalarak CAS’ın üyelerinin oluşumu üzerinden tarafsızlık ve bağımsızlık ölçütüne göre bir tartışmaya gitmiştir. Oysa AİHM, bir çok kararında daha önceden kanunla kurulmuş olma ölçütüne göre değerlendirmeyi, kendiliğinden ve kendi özerk yaklaşımıyla bu kararda uygulamamıştır.

Hakim Serghides ve Hakim Keller’in belirttiği diğer konu ise; zorunlu olmadığı halde tahkim şartını kabul etmenin başvuruçuya karşı kullanılmış olmasıdır.⁴⁶ Mahkeme’nin Mutu’nun tahkim şartını “*özgür iradeyle*”, “*hukuka uygun*”, “*açık bir şekilde, tartışmasız*” kabul edip etmediğinin irdelememiş olmasını tartışmaya açılmaktadır. Aslında kapalı bir yargılama dahi yargılamayı yapan makam, bağımsız ve tarafsızlık şartlarını karşılıyorsa tarafsız olabilme ihtimali vardır. Oldukça şaşırtıcıdır ki AİHM, yıllar içinde kendi oluşturduğu ölçütlere

⁴⁶ İlgili tartışma için bakınız Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n. 26-27.

uygun inceleme sistematliğini spor tahkimiyle ilgili bu kararda bırakmış olmasıdır.

Gerekçeli nihai karardaki kısmen katılma görüşünde ise tartışmaya açılan; CAS'ın tarafsızlığı ve bağımsızlığıdır. İki hakim de AİHM'nin bağımsızlık ve tarafsızlık konusunda kendi özerk ölçütlerine göre yeniden bir değerlendirme yapması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁷ Bu tespit ve vurgu oldukça önemlidir. Çünkü hakemler, tahkim kurulunda başvurucuya karşı tek bir cephede birleşmektedirler. CAS süreci öncesi profesyonel spor yaşamında iş ilişkisi içinde olan spor oragnizasyonları CAS'ta sporcunun karşısında bir arada hareket etmektedirler.⁴⁸ ICAS ve CAS'ın temsilcileri tahkim sürecinde kuruldaki çoğunluğu elde etmektedirler. Ayrıca kurul üyelerinin seçimi ve ICAS ve CAS'ın temsilcileri tahkim kurulunda çoğunluğu oluşturabilmektedirler. Tahkim kurulunun seçimi, üyelerin çağırılması da yine tarafsızlığa ve bağımsızlığa gölge düşürdüğü tartışmasını açmaktadır. Çünkü CAS üyeleri, ICAS tarafından rahatlıkla, hukuki, nesnel gerekçeler olmaksızın görevden alınabilmektedirler. Görev süreleri ICAS'a bağlı olan CAS üyelerinin, tahkim kurulundaki bağımsız ve tarafsızlık konumları tartışmaya açık olmaktadır. Kurula başkanlık edecek kişinin ICAS üyesi olması ise yine AİHM'nin gözden kaçırdığı başka bir noktadır. CAS, tahkim sürecinde sporculara hakemleri seçme şansı tanıdığını iddia etmektedir. Oysa kapalı listeden hakem seçmek, şeffaflık konusunda çekinceleri beraberinde getirmektedir.

AİHM, bu kararda Avrupa Konseyi sütunlarına aykırı olarak, kendi özerk ölçütlerini bir kenara bırakmış; adil yargılanma hakkının bağlama noktalarını incelemeyen sadece tahkim kurulunun üye oluşumu üzerinden CAS için bağımsız bir mahkeme kriterlerine uygun olduğunu da belirtmiştir. Mahkeme, tahkim kurul üyelerinin özel hukuk kişileri arasında seçilebileceğinin mümkün olduğunu kabul etmektedir. Bu durumda da CAS için bağımsız bir mahkeme kriterlerine uygun olduğu AİHM tarafından kabul edilmektedir. AİHM,

⁴⁷ İlgili tartışma için bakınız Mutu ve Pechstein Kararı, JOINT PARTLY DISSENTING, PARTLY CONCURRING OPINION OF JUDGES KELLER AND SERGHIDES, n.5-17.

⁴⁸ Mutu ve Pechstein Kararı, n.154.

sadece 6. maddenin 1 numaralı fıkrası güvence altına aldığı açık yargılama için ihlal kararı vermiştir.

Mutu ve Pechstein başvurusu ile spor uygulamalarında zorunlu tahkim ya da disiplin gibi süreçlerde zayıf tarafın mağdur olabilme, profesyonel sporcunun meslek yaşamının riske girebilme gibi konular tartışılmıştır. Hatta disiplin ve tahkim kararının sadece yaptırımını değil cezai bir sonucu getirmesi gibi konular tartışılmıştır. Bu içtihat, ülkemiz için verilen kararları da etkilemiştir.⁴⁹ Mutu ve Pechstein Kararı, tahkim yargılamalarının ve disiplin süreçlerinin adil yargılanma hakkıyla ne kadar bağlantılı olduğunu göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti için verilen birçok kararda da spor tahkim yargılaması konusunda adil yargılanma hakkı irdelenmiştir. Bunun yanı sıra ülkemiz için sadece adil yargılanma hakkı değil bununla bağlantılı olarak ifade özgürlüğü ve özel yaşama saygı hakkıyla ilgili ihlal kararları çıkmıştır.

İki hâkimin yürüttüğü bu tartışma aslında AİHM'nin alternatif uyuşmazlık çözüm yollarıyla ilgili başvurularda yeni bir mecraya girdiğini gözler önüne sermektedir. Bu tip uyuşmazlıklarda hukuki bir garanti durumuna gelen mahkemenin kanunla kurulup kurulmama ölçütünü terketme konusunda bir yol ayrımında olduğunu işaret etmektedir.

Aslında bu karar Avrupa İnsan Hakları Standardı'nda yeni bir konumlanmayı ve tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışma Covid 19 zamanı devlet destekleri konusunda Avrupa Birliği'nde " *soft law versus hard law*" ya da " *adhockism versus hard law*" şeklinde dile getirilmiştir. Şimdi de bu tartışma, Avrupa Konseyi düzleminde alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının sebep olduğu hak ihlali iddialarında da devam edecek gibi durmaktadır. Bunu da " *arbitrariness versus rule of law*" şeklinde ifade edebilmek mümkündür. Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı'nda iki yargıcın AİHM içtihatları üzerinden yaptığı tartışma sayesinde " *hukukun üstünlüğü*", " *demokrasi*", " *insan hakları*" kavramlarının değişen ve karmaşıklaşan hukuk sisteminde gözardı edilmemesi ve " *Keyfiliğin hukukun üstünlüğü karşısında galip*

⁴⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Bölüm Ali Rıza ve Diğerleri / Türkiye Davası, Başvuru no. 30226/10 ve diğer 4 başvuru.

çıkması”na sebebiyet verilmemesi için tarihi ve hukuki bir şerh niteliği de mevcuttur.

C. Türkiye Cumhuriyeti’ndeki Spor Disiplin ve Tahkim Sürecine AİHM’nin Yaklaşımı

Spor faaliyetlerinin ve disiplin kurullarının verdiği kararların uyuşmazlık çözüm yeri olarak belirtilen tahkim yargılamasında ihlallerin ilk sırasında adil yargılanma hakkı yer almaktadır. Adil yargılanma hakkının açılımı olan “mahkemenin tarafsızlığı ve bağımsızlığı”, “silahların eşitliği”, “alenî yargılanma hakkı”yla ilgili ölçütler Mutu ve Pechstein Kararı’nda Serghides ve Keller tarafından gündeme getirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili başvurularda da ilk olarak spor tahkimi yargılamasını yapan makamın bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili olan 6. maddenin 1 numaralı fıkrası üzerine bir kümelenme söz konusudur. Ayrıca 10. maddede düzenlenen “İfade Özgürlüğü” ve 8. maddede düzenlenen “Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı”nın ihlalleri de dikkat çekici iki konudur.⁵⁰ Bu ihlaller, Türkiye Cumhuriyeti’nde

⁵⁰ Adil Yargılanma Hakkı Madde 6: 1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde ve yahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir. 2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır. 3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek; b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak; c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek; d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar

spor yönetim organlarının spor faaliyetlerinin yönetiminden, disipline ve tahkime kadarki süreçleri kapsamaktadır. Bu bağlamda tarafsız, bağımsız, demokratik toplum gereklerine uygun kararlar verebilen, kanuni, şeffaf, insan haklarına saygılı bir yapının olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu ihlaller spor adaletinde adil yargılanma, ifade özgürlüğü ve özel yaşama saygı haklarıyla ilgili sorunlara ilişkin görünebilir. Ancak bu ihlaller, yönetsel ve yargısal anlamda Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sorunların izdüşümünü de yansıtmaktadırlar.

Usule ve esasa ilişkin pozitif yükümlülükler, spor uyuşmazlık süreçleri için de oldukça önemlidir. Tahkim yargılaması, spor faaliyetlerinin yönetimiyle ilgili ve spor disiplin kurullarının kararları sonrası çıkan uyuşmazlıklarda spor kulüplerinin hazırladığı düzenlemeler, sözleşmeler üzerinden yürür. Bu durumda da insan hakları sadece disiplin süreciyle ya da tahkim kısmıyla sınırlı değildir. İnsan haklarının spor hukukuna ilişkin spor hukuku ilişkisinin başlangıcından itibaren etkili olması gerekir. Adil yargılanma hakkı uluslararası insan hakları hukuku için reddedilemeyecek bir öneme sahiptir. AİHM kararlarının yaklaşık %40'ı adil yargılanma hakkıyla ilgili ihalelerle ilgilidir.⁵¹

Bir sporcunun profesyonel ve ekonomik yaşamını yakından ilgilendiren bu süreç AİHS'nin sağladığı korumanın sağlandığı bir akış

altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek; e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak. İfade Özgürlüğü Madde 10: 1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. 2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

⁵¹ Council of Europe, *Overview 1959-202, ECHR*, Strasbourg, Şubat 2022, s.6-7.

içinde zayıf tarafın da gözetildiği biçimde olması gerekir. Adil yargılanma hakkının önemini, AİHM yargıçlarının görüşlerini şu şekilde ifade etmek mümkündür. Schatschaschwili v. Almanya kararında Hâkim Kjølbro “*adil yargılanma hakkının güvenilirlik ve meşruluk açısından önemli olduğunu*” vurgulamıştır. Yine Regner v. Çek Cumhuriyeti kararında Hâkim Serghides “*adil yargılanmanın sadece ulus üstü hukuk için değil; aynı zamanda ulusal hukuk düzeyindeki insan hakları için de oldukça önemli bir konu olduğunu*” belirtmiştir.⁵² Nitekim CAS gibi ulus üstü bağımsız makamlar da AİHM kararları sonrası bu yaklaşımı yerleşik hale getirmeye çalışmaktadır. Hâkim Sergides ve Hakim Keller, Mutu ve Pechstein kararının 173-185. paragrafları arasındaki gerekçelere kısmen karşı çıkmış ancak aynı fikirde oldukları kısımlarda da farklı gerekçeli görüş bildirmişlerdir. Bunlar önceki bölümde ayrıntılı bir şekilde tartışılmış ve değerlendirilmiştir. Toplamak gerekirse; yargılama yetkisinin yer ve konu yönünden kanunla verilip verilmediği, yargılama makamının kanunla kurulup kurulmadığı, ihtiyari kabul edilen ama ihtiyari olduğuna dair emare olmayan tahkim anlaşmasının mahkemeye erişim hakkını engelleyip engellemediğini, CAS’ın oluşumu, bağlı olduğu kuruluş açısından mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı iki üye hâkimin kararda ayrıştıkları noktalardır.⁵³

AİHS’nde 6. maddenin 1 numaralı fıkrasının güvenceleri; bağımsız ve tarafsız mahkeme, aleni yargılama, makul sürede ne ile suçlandığını bilmek ve adil bir yargı sürecidir. Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılamanın yapılması talebi, spor kaynaklı uyuşmazlık çözümünde de AİHM tarafından irdelenmiş bir ölçüttür. AİHM, ulusal hukuka göre “*mahkeme*” olarak anılan bir makamı şart görmemekte kanunla kurulmuş yargılama yapan bir makamı (*tribunal established by law*) 6. maddenin 1 numaralı fıkrası kapsamında mahkeme işlevi gören bir yapı olarak kabul etmektedir.⁵⁴ Ancak Mahkeme, bu

⁵² Schatchactwili Kararı (Başvuru no. 9154/10), n. 1-34, Regner Kararı (Başvuru no. 35289/11), n. 1-120.

⁵³ Mutu ve Pechstein Kararı (Başvuru no. 40575/10 and 67474/10), s. 53-59.

⁵⁴ Rolf Gustafson v. İsviçre Kararı, n. 45. Lithgow and Others v. Birleşik Krallık Kararı n. 201.

yerleşmiş görüşüne rağmen Mutu ve Pechstein Kararında bu değerlendirmeyi bile yapmaya gerek görmemiştir.⁵⁵

AİHM'ne göre adil yargılanma hakkı, medeni hak ve yükümlülükler ya da suç isnadı gibi durumlarda farklılıklar göstererek uygulanmaktadır. Suç isnadı söz konusu olduğunda 6. maddenin diğer fıkralarının da uygulanma alanı olmaktadır. Ancak medeni hak ve yükümlülükler konusunda genelde 6. Maddenin 1 numaralı fıkrasının uygulanması yönünde bir eğilim vardır. Bu özellikle de spor uyuşmazlıklarında da belirgindir. Ancak doğaldır ki bu konuda akademik tartışmalar devam etmektedir. *Lex Sportiva*'da disiplin ve tahkim süreçlerinde AİHS'nin 6. Maddenin 1 numaralı fıkrasından dolayı ve sınırlı olarak uygulanması gerektiği konusunda görüşler vardır.⁵⁶ Elbette AİHM bir içtihat hukuku oluşturduğu için bu yaklaşım mutlak değildir. İleride yapılması muhtemel başvurularda başvurunun yapısına göre 6. maddenin diğer hükümleri de belli şartlarda medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin bir hak ihlali tespitinde dahi uygulanabilmesi mümkün olabilir. AİHM, Mosturoğlu ve Eksioğlu'nun başvurusunda disiplin süreci ve ceza yargılaması süreci beraber devam ettiği için 6. Maddenin 2 numaralı fıkrasının ihlal iddiasını, AİHS 35. madde gereğince kabul edilebilir bulmuştur.

Adil Yargılanma Hakkı bağlamında cezai ve medeni süreçlerde herkes adil ve aleni yargılanma, makul sürede bağımsız ve tarafsız yargılama yapan makamı talep hakkına sahiptir. AİHM'nin disiplin süreci ya da tahkim işleyişini 6. madde ile nasıl eşleştirebileceği önemli

⁵⁵ AİHM yerleşik içtihatlarına göre oluşturduğu karinesinin askine kanunla kurulup kurulmadığı noktasını incelemese de kanunla kurulup kurulmamanın yanısıra ilgili makamın kanunla kurulmuş makamın yargılama yapabilme ve karar verme yetkisine tek başına sahip olması gerekmektedir. Dahası söz konusu makamın kararlarının uygulanma kabiliyetinin olması, kanuni dayanağı sayesinde yargı yetkisi ve çerçevesinin kanun ile belirlenmesi ölçütleri de mahkeme işlevi için diğer ölçütlerdir.

⁵⁶ Mesela CAS Court of Sports 'da böyle bir eğilim vardır. Ruxandra Argăseală " (In)Applicability of Article 6 of the European Convention on Human Rights in Sports Disciplinary and Arbitration Procedures".

bir konudur. AİHM, 6. maddenin 1 numaralı fıkrasını hem medeni hak ve yükümlülüklerle hem de cezai boyutlu yargılamalarda uygulamaktadır.⁵⁷

AİHM, disiplin ve tahkim kurullarını mahkeme olarak kabul ettiği için 6. maddenin 1 numaralı fıkrasının garantisinden yararlanılması gerektiğini belirttiği için bu kurulların tarafsız ve bağımsız olması gerektiğini düşünmektedir. AİHM içtihatları, Sözleşme, ek protokollerin oluşturduğu karinelerin aksine Mutu ve Pechstein Kararı'nda sözü edilen CAS'taki tahkim kurulu yasayla kurulmamıştır. Mutu ve Pechstein Kararı'ndaki görüşler daha çok tarafsızlık ve bağımsızlıkla ilgili bir yol göstermiştir.⁵⁸ Bağımsızlık ve tarafsızlık hala spor hukuku yargılamaları için temel sorunlardan biridir. Bağımsız ve tarafsız olmayan bir kurul ekonomik, politik etkiye çok açık olacağı da aşikârdır. Mutu ve Pechstein Kararı'nda bu duruma karşı oy gerekçesinde değinilmiştir.⁵⁹ Ali Rıza ve Diğerleri Kararı'nda da buna değinilmiştir.⁶⁰ Ali Rıza ve Serkan Akal başvuruları için verilmiş

⁵⁷ European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Guide on Article 6: Right to a fair trial (civil limb)*, 2013, ECHR, Strasbourg, s. 5-12., *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Guide on Article 6: Right to a fair trial (criminal limb)*, ECHR, 2024, Strasbourg, s. 5-9.

⁵⁸ CAS ve ICAS'ın yapısı, CAS hakemlerinin seçimi ICAS'ın kontrolü elinde tutması, oransız ve adil olmayan bir etki sisteminin tespiti, aslında ileriki kararlar için bir yol açmış olması gerekmektedir. Bu konuda Mutu ve Pechstein Kararında CAS ile ilgili bağımsızlık ve tarafsızlık açısından bir tartışma yapılmıştır. CAS, Mutu ve Pechstein Kararı sonrasında bir dizi değişikliğe gitmiştir. Şu anda Mahkeme ile paralel bir durumda çalışmaktadır. Uygulamada çok sayıda spor uyuşmazlıkları, münhasır kurallar ve düzenlemeleri olan tahkimle çözülmeye çalışılır. Tahkim sonrasında da CAS bir anlamda temyiz (itiraz) makamı işlevi görmektedir. Mutu ve Pechstein Kararı, n. 5-17.

⁵⁹ Mutu ve Pechstein Kararı, n. 5-25.

⁶⁰ Ali Rıza Kararı, n. 194 -196. Ali Rıza ve Serkan Akal için verilen ihlal kararı bir pilot karardır. Mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili çok sayıda ihlalde atıf yapılmıştır. Naki ve Amedspor Kararında n. 25, NAKI AND AMED SPORTIF FAALİYETLER KULÜBÜ DERNEĞİ v. TURKEY -

kararlarda bu ölçüte atıfta bulunulmuştur. Kararda, Tahkim Kurulu'nun bağımsız ve tarafsız olmaması, dış baskılara karşı üyelerinin korumaması ile ilgili bir garantinin bulunmamasından dolayı 6. maddenin 1 numaralı fıkrasının ihlal kararı vermiştir.

AIHM, Ali Rıza ve diğerlerinde Mutu ve Pechstein Kararına atıf yaparak disiplin ve tahkimin özel yargılama türü olması, spor uyuşmazlıklarının özel bir alan olması 6. maddenin 1 numaralı fıkrasından yararlanılmaması anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.⁶¹ Çünkü bazı disiplin ceza çeşitleri, yaptırımları, tahkim kurulunun kararları çok büyük, yaşamsal etki gösterir.⁶²

AIHM'nin tahkim konusundaki ölçütü; tahkim şartının zoraki ya da ihtiyari yapılp yapılmadığıdır.⁶³ Ancak Mutu ve Pechstein Kararı'nda bu konu yerel mahkemenin yaklaşımının ötesine geçilmemiştir. Dolayısıyla da AIHM kendi özerk tespitlerini yapmamıştır. Yerel mahkemenin değerlendirmesi çerçeve olmuştur.

AIHM'e göre zoraki bir tahkim anlaşması varsa 6. maddenin sağladığı hukuki koruma mutlaka tahkim sürecinde gözetilmesi gerekmektedir.⁶⁴ Ancak Mutu ve Pechstein Kararı'nda sporcu tarafından tahkim yargılamasına onay vermenin zorunlu olup olmadığı ; *“özgür iradeyle”, “hukuka uygun”, “açık bir şekilde, tartışmasız”* kabul edip etmediğinin irdelenmemiştir.

AIHM, tahkim kurullarının oluşumunu, çalışma usulünü, tahkim şartını mahkemeye erişim hakkı içinde değerlendirmektedir.⁶⁵ Mutu ve

[Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Justice (coe.int)., Eksioğlu ve Mosturoğlu, n. 39-41 EKŞİOĞLU AND MOSTUROĞLU v. TURKEY - [Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Justice (coe.int) İbrahim Tokmak, n. 2-21.

⁶¹ Ali Rıza Kararı, n.180-181., Eksioğlu ve Mosturoğlu Kararı, n. 39.

⁶² Mesela bir atletin para kazanamaması, yarışmalara katılamaması profesyonel yaşamı için oldukça büyük ve ciddi bir etkidir

⁶³ Mutu ve Pechstein Kararı paragraf 42'de bu konu tartışılmıştır.

⁶⁴ Nathalie Voser ve Benjamin Gottlieb, “How the European Court for Human Rights Interferes in (Sports) Arbitration”, 2018, *Kluwer Arbitration Blog*.

⁶⁵ Ali Rıza Kararı, n. 173.

Pechstein Kararı sonrası zoraki tahkim şartı konulan sözleşmelerden kaynaklı hak ihlali iddialarında tartışılmaya başlanmasıyla 6. maddenin 1 numaralı fıkrası önem kazanmıştır. ⁶⁶ AİHM, aynı içtihadını Ali Rıza ve Diğerleri Kararı'nda da sürdürmüştür. Yani zorunlu tahkim uygulaması söz konusu ise 6. maddenin 1 numaralı fıkrası güvencesinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁷

Ulusal mevzuatlarda spor federasyonlarının yapı olarak bağımsız bir disiplin sistemleri olduğu öngörülmektedir. Bu yapılarda da uyuşmazlık çözümü, disiplin süreci ve karar verme süreci gibi durumlarda yargılama yapan ve itiraz makamı vardır. Bir anlamda spor federasyonları ve örgütleri verilen kararların görüleceği, inceleneceği, itiraz edileceği iki dereceli bir yargılama yapısı barındırır. Bu durumda da adı mahkeme olmasa da kanunla kurulmuş ve iki dereceli yargılama yapan bir disiplin sistemi öngörülmektedir.⁶⁸ Spor yargılaması yapan makamlar için görünüşte de olsa yapılanma olarak bağımsız bir disiplin süreci ve iki aşamalı bir disiplin işleyişi öngörülmüştür. Ancak bu düşünüldüğünden kolay değildir.⁶⁹ Çünkü düzenlemeler olsa da, hak ihlalleri yaşanmakta ve bu iddialar bir şekilde daha farklı makamlarda iddia edilmektedirler. Şunu da gözden kaçırmamak gerekir ki, bağımsızlık ve tarafsızlığın olmadığı iddia edilen spor disiplin kurulları ve tahkim salt spor yargılamalarına özgü bir sorun değildir. Bu devlet mahkemelerinde ya da bağımsız ve tarafsızmış gibi kurulan tahkim

⁶⁶ Tsubasa Shinohara, s.233.

⁶⁷ Ali Rıza Kararı, n. 174.

⁶⁸ UEFA, disiplin sürecinin bağımsız olmasına oldukça önem verir. Buna Disiplin Tüzüğü'nde de yer vermiştir. Avrupa Konseyi de anti doping gibi önemli bir konuda T-DO/Rec (2017) 01 numaralı bir tavsiye yayınlamıştır. Bu düzenleme ülkelerin doping ile ilgili yargılamalarda ulusal spor federasyonlarından bağımsız bir bağımsız ve tarafsız yargılama yapılmasını ister. Council of Europe, *T-DO/Rec (2017) 01 Recommendation on ensuring the independence of hearing panels (bodies) and promoting fair trial in anti-doping cases*, Council of Europe, Strasbourg, 2017, s.1-5. TFF (Türkiye Futbol Federasyonu) ikili bir disiplin süreci yapısına sahiptir. TFF; çift yapılı, ilk derece hukuk kurulları ve itiraz makamı olarak Tahkim Kurulu şeklinde bir yapılanmayı öngörmüştür.

⁶⁹ "justice must not only be done, it must also be seen to be done"

heyetlerinde de bir sorun olarak ortaya çıkar. Hatta uluslararası kuruluşlarda da bir sorun olabilmektedir.⁷⁰

Disiplin süreçlerinde 6. maddenin 2 numaralı fıkrası veya 6. maddenin 3 numaralı fıkrasının uygulanıp uygulanmayacağı mevzuu da Engel ve Diğerleri Kararı'ndaki ölçüte göre yapılması gerektiğidir. AİHM'nin ölçütleri şu şekildedir; yaptırımın ulusal hukukta ceza olarak tanımlanması, cezanın derecesi, getireceği risk ve kişinin yaşayacağı tehlikedir.⁷¹ İlk ölçüt; AİHS'ne göre yaptırımın ulusal hukukta bir ceza olarak tanımlanıp tanımlanmadığıdır. İkinci ve üçüncü ölçüt, 6. maddeyi uygulamak için alternatif ve kümülatif anlamda gerekli olmamakla birlikte bazı durumlarda önemlidir.⁷² Bu durumda da 6. maddenin 2 numaralı fıkrası ve 6. maddenin 3 numaralı fıkrası disiplin süreçlerinde uygulanabilmektedir. ⁷³ Örnek olarak anti doping yaklaşımından dolayı bir atletin profesyonel hayatı tehlikeye giriyorsa, 6. maddenin 2 numaralı fıkrası ve 6. maddenin 3 numaralı fıkrasının sağladığı hukuki garantiler önem kazanır. Sivil bir yargılama dahi olsa

⁷⁰ CAS, 1984 yılında Lozan kentinde IOC tarafından üst derece çözüm yolu olarak kurulmuştur. Çoğu federasyon uyuşmazlıkları özgün kuralları ve düzenlemeleri olan tahkimle çözmeye çalışılır. Sonrasında da CAS bir anlamda temyiz (itiraz) makamı işlevi görür. CAS'nin AİHS ile uyumlu olması gerekir. CAS şu anda AİHM ile paralel bir durumda çalışmaktadır. CAS'nın kuruluşundan beri bağımsızlık, tarafsızlık, şeffaflıkla ilgili çok tartışma konusu olmuştur. CAS ve Olimpik Komite arasında bağ da bir başka tartışma konusudur. Giulio Palermo (Archipel) / Anna Sokolovskaya, "Independence of CAS vis-à-vis its Funders and Repeat Users of its Services", *Kluwer Arbitration Blog*.

⁷¹ Engel and Others v. Hollanda Kararı, n. 82-83.

⁷² Engel and Others v. Hollanda Kararı, n. 82-83, Burak Gemalmaz, "TFF Tahkim Kurulunun Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Meselesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ali Rıza ve Diğerleri v. Türkiye Kararı", *Lexpera Blog*, Güncellenme Tarihi 3 Şubat 2020.

⁷³ Çünkü bazı disiplin cezası çeşitlerinin ve yaptırımlarının sporcu üzerinde olumsuz etkisi vardır. Mesela bir atletin para kazanamaması, yarışmalara katılamaması profesyonel yaşamı için oldukça büyük ve ciddi bir sonuçtur. Lutz v. Almanya Kararı, n. 55. Öztürk v. Almanya, n. 54.

disiplin ve tahkim süreçlerinin cezai yönü asla dışlanmaması gerekmektedir.⁷⁴

AIHM'nin yaklaşımına göre tahkim kararı ve disiplin yaptırımı madeni hak ve yükümlülüklerle eşdeğerse 6. maddenin 2 ve 3 numaralı fıkralarının uygulanmasına gerek olmadığı yönünde bir yaklaşım sergilemektedir. AIHM, her ölçütün ayrı ayrı değerlendirildiği ve cezai bir süreç hakkında tam bir netlik sağlayamıyorsa üçünün birlikte değerlendirilmesi yapılması gerektiğini belirtmektedir.⁷⁵ Tahkim süreçlerinde de eğer dolaylı dahi olsa bir yaptırım varsa 6. maddenin 2 ve 3 numaralı fıkralarının uygulanması gerekmektedir.⁷⁶

Aleni yargılanma hakkı demokratik toplumlarda oldukça önemlidir. Sadece devlet organları değil; disiplin ve tahkim kurulları da bu hakka saygı göstermelidir.⁷⁷ Yargılamada taraflar dinlenmeli, etkin ve adil bir yargılama yapılmalıdır. Taraflar dökümanlara, iddialara eşit bir biçimde ulaşmalıdır.⁷⁸ İlk ve üst derece mahkemelere nasıl güven sağlanması gerekirse spor faaliyetlerinin yönetiminde de disiplin kurulları ve tahkim kurullarına da güven duygusu sağlanmalıdır. Spor disiplin süreçlerinde açık yargılama her ne kadar özel bir yargılama türü

⁷⁴ CAS sisteminde AIHS'nin cezai garantileri hala tartışılabilir bir boyuttadır. Bazı spor eleştirmenleri, 6. maddenin 2 ve 3 numaralı fıkralarının da uygulanabilirliğini savunurken; bazıları da bunu sadece dar anlamda ceza hukukuna ilişkin olarak düşünmektedirler. Ayrıca bakınız Mosturoğlu ve Eksioğlu Kararı, n. 31-33.

⁷⁵ Mosturoğlu ve Eksioğlu Kararı, n.31-33.

⁷⁶ Aslında AIHM'de spor disiplin ve anti doping süreçleri 6. Maddenin 2 ve 3 numaralı fıkralarını da kapsamı gerekmektedir. Çünkü anti doping süreci, bir atletin mesleki alanı ve geleceğiyle ilgilidir. Mosturoğlu ve Eksioğlu Kararı, n. 31-33.

⁷⁷ Airey v. İrlanda Kararı, n. 24. Stanev v. Bulgaristan n. 231.

⁷⁸ WADC (Anti Doping Yasası- World Anti-doping Code) da adil duruşma ve açık duruşma hakkını korumaktadır. World Anti Doping Agency, *World Anti-doping Code 2021 (madde 8.1.)*, s.61-62.

olmasından dolayı tercih edilmese de Mahkeme, Pechstein Kararı'nda bu konuda net bir karar vermiştir.⁷⁹

Yargılama ile ilgili 6. maddenin 1 numaralı fıkrası bağlamında Pechstein Kararı'yla CAS'ın tahkim sürecinde açık yargılama konusunda değişiklik yapmasına sebep olmuştur.⁸⁰ Çünkü Pechstein, profesyonel yaşamını sürdürülebilmek için hem zoraki tahkimi kabul etmek zorunda kalmış, hem de açıkça talep ettiği halde hiçbir aşamada yargılamaya katılamamıştır. Mahkeme "zoraki" tahkim şartını kabul etmek zorunda kalmış sporcular için 6. maddenin 1 numaralı fıkrası uygulanması gerektiğini belirtmiştir.⁸¹ Ayrıca zoraki tahkim şartını kabul etmiş bir sporcunun tahkim yargılamasında açık duruşma talebinde bulunması ve talebi kabul edilmemesinden dolayı ihlal kararı verilmiştir. Mahkeme, aleni duruşmanın yapılması ve duruşmaya katılmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.⁸² Aleni duruşma hakkı sadece mahkemeleri değil etik ya da disiplin sebebiyle oluşturulmuş yargılama yetkisi olan özerk yapılarda da tanınmaktadır.⁸³ AİHS'nin 6. Maddesinin 1 numaralı fıkrasının özü ve ruhu bireyleri aleni duruşmadan alıkoyamaz. Çünkü tahkim anlaşması, "zorunlu" olduğu için Pechstein'in duruşmaya katılma ve aleni duruşma talepleri haklıdır. Hakkında çok sayıda uzman görüşü bulunan başvuru, aleni yargılama ve açık duruşmada bilme ve görme hakkına sahiptir. Başvuru, doping suçlamasıyla ceza alarak profesyonel yaşamı ve ekonomik durumu tehlike altındadır. Federal Mahkeme de aleni

⁷⁹ Pechstein CAS'nden duruşmaya katılmayı, aleni yargılanmayı talep ettiği halde duruşmaya alınmamıştır. Bu karar üzerine CAS, 1 Ocak 2019'da yeni bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemeye göre duruşmalar, taraflar aksini kararlaştırmadıkça kamera ile kayıt altına alınacaktır. Ayrıca bu düzenlemeye duruşma disiplini sürecine ilişkin ise; talebi de varsa duruşmaya katılabileceği eklenmiştir. CAS bu karar sonrasında çok sayıda değişiklik yapmıştır. Ancak Bakanlar Kurulu Komitesi, CAS'taki yeni değişiklikte, birçok alanın net ve tutarlı olmadığını belirtmiştir.

⁸⁰ Aleni duruşma ve duruşmaya katılım hakkının sadece disiplin süreci ile sınırlı olması; bir eksiklik olduğunu düşündürmektedir.

⁸¹ Mutu ve Pechstein Kararı, n.181.

⁸² Mutu ve Pechstein Kararı, n. 23 ve n. 178.

⁸³ Mutu ve Pechstein Kararı, n.179.

yargılanma ve duruşmaya katılım hakkını “*obiter dictum*” olarak belirtmiştir.⁸⁴

AIHS 6. maddenin diğer fıkralarına girmeden önce son dönemde tahkim yargılamalarında ortaya çıkan ve ülkemizi de ilgilendiren ikinci konu da 6. Maddenin 1 numaralı fıkrası ile beraber ortaya çıkan 10. madde (*ifade özgürlüğü*) ihlali durumudur. AİHM’nin İbrahim Tokmak, Deniz Naki, Serkan Akal kararlarında bağımsız ve tarafsız olmayan bir tahkim yargılama süreci sonucu başvuru sahiplerinin ifade özgürlüklerinin de ihlal edildiğine karar verilmiştir. Özellikle ülkemiz için çıkan kararlarda tahkim kurulunun yapısı ve oluşum şekli baştan sorunlu bulunmaktadır. Bundan dolayı Tahkim Kurulu’nun verdiği kararlarda; gerekçelendirme, demokratik toplum için gereklilik, yeterlilik gibi ölçütler konusunda 10. maddeyle ilgili ihlal kararları çıkmaktadır.⁸⁵ Tarafsız ve bağımsız olmayan yargılama ile 6. maddenin 1 numaralı fıkrası ile ilgili ihlal kararı verilen Türk Spor Tahkim yapısı ifade özgürlüğü ile de ilgili gereken ölçütleri gözetememiştir.

Özel yaşama saygı hakkının (8. madde) ihlali kararı; tarafsız ve bağımsız olmayan yargılama makamıyla ilgili bir sonuçtur. Türkiye Cumhuriyeti hukuk tarihindeki olağanüstü yargılama dönemlerine ait 2011 Türk Futbolu Şike Davası adıyla geçen süreçte özel yaşama saygı hakkının (8. madde) ihlaliyle ilgili kararlar olmuştur. AİHM’ne başvuru yapan Mosturoğlu ve Ekşioğlu hakkında verilen karar, hem ülkemizdeki olağanüstü yargılama dönemlerine ışık tutmuş hem de devam eden yapısal sorunlara da ışık tutmuştur. Fenerbahçe Spor Kulübü başkanı Aziz Yıldırım’ın ve diğer Fenerbahçe Kulübü yöneticilerinin yargılandığı davada Fenerbahçe Spor Kulübü yöneticisi olan İlhan Ekşioğlu ve Şekip Mosturoğlu hakkında TFF (Türkiye Futbol Federasyonu) nezdinde disiplin soruşturmaları yürütülmüştür. Disiplin soruşturmaları o dönemde henüz karara bağlanmayan ceza davasında kullanılan konuşma kayıtlarına dayanılarak açılmış ve karar verilmiştir. Mosturoğlu ve Ekşioğlu kesinleşen tahkim kararı sonrası, AİHM’ne

⁸⁴ Mutu ve Pechstein Kararı, n.182.

⁸⁵ Naki Kararı, n. 30-36., Tokmak Kararı, n. 34-36., Sedat Doğan Kararı, n. 34-40.

bireysel başvuru yapmışlardır. Yapılan başvuruda mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin 6. maddenin 1 numaralı fıkrası ve “*masumiyet karinesi*” gereği 6. maddenin 2 numaralı fıkrası “*suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar herkesin masum sayılması*” açısından incelenmiştir. İki fıkra da AİHS’nin 35. maddesini karşıladığı için kabul edilebilir bulunmuşlardır. AİHM, ceza yargılaması ile disiplin yargılaması arasında kuvvetli bir bağ olması nedeniyle başvuruyu kabul edilebilir bulmuştur.⁸⁶ Bu başvuruda bir diğer konu ise özel yaşama saygı hakkının ihlalidir. Disiplin soruşturmasına konu olan telefon kayıtlarının dinlenmesinin kanuni dayanağı olmamasından dolayı 8. maddenin 2 numaralı fıkrasının ihlali kararı verilmiştir. Bu ihlal kararı kanunda düzenlenmediği halde telefon kayıtlarına ya da kanunda düzenlenmediği halde elde edilen delillerden yapılan yargılamalar için de oldukça önemli bir ihlal kararıdır.⁸⁷

AİHS 6. maddenin 1 numaralı fıkrası diğer konusu ise, makul sürede dava hakkında bilgi sahibi olmaktır. Makul sürede dava hakkında bilgi sahibi olunamaması durumunda AİHM’ne göre 6. maddenin 1 numaralı fıkrası açısından adaletin eksik yönetimi güvenilirlik ve etkinlik açısından sorun teşkil edecektir. Yargısal sürecin uzunluğu ya da aşırı kısalığı da makul süre açısından irdelenmelidir.⁸⁸

⁸⁶ AİHM, 6. maddenin 1 numaralı fıkrasından ihlal kararı verdiği için 6. maddenin 2 numaralı fıkrasından dolayı Tahkim Kurulu önündeki yargılamaların adilliğine ilişkin şikâyetlerin ve masumiyet karinesine saygı gösterilmesi hakkının ayrıca incelenmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Sivil bir yargılama dahi olsa disiplin ve tahkim süreçlerinin cezai yönü asla dışlanmaması gerekmektedir. Mosturoğlu ve Ekşioğlu n. 31-33.

⁸⁷ Strasbourg Observers, “EKŞİOĞLU AND MOSTUROĞLU V TURKEY OR “THE FENERBAHÇE CASE: PRESUMPTION OF INNOCENCE AND THE DISCIPLINARY PROCEEDINGS OF SPORTS GOVERNING BODIES”, *Strasbourg Observers*, 2021.

⁸⁸ Özellikle de Anti-Doping gibi bir konuda atlet; bunu ayrıntılı olarak görgü tanıkları, bulgu, bilirkişi gibi çok sayıda delillerle savunma yapmak isteyebilir. Ayrıca atlet geçici olarak mesleğini ifa konusunda bir yaptırıma maruz kalmışsa, sürecin makul sürede sonuçlanması gerekmektedir

AİHS 'nin 6. maddesinin 2 numaralı fıkrası açısından CAS, masumiyet karinesini anti doping mücadelesi için adil yargılanma hakkını dar tutmaya çalışmıştır. Sebebi ise oluşabilecek hukuki boşluk ile doping kullanımının yaygınlaşacağı endişesidir. Mahkeme de Mutu Pechstein Kararı'nda CAS'ın anti doping ve disiplin sürecinin medeni hak ve yükümlülöklere sokmuştur.⁸⁹ Böylece suç isnadı ve masumiyet karinesine girmeyerek CAS'ın elini diğör başvurularda da güçlendirmiştir.

AİHS'nin 6. maddesinin 2 ve 3 numaralı fıkralarının aynı zamanda Sözleşmenin 7. maddesini de ilgilendirmektedir.⁹⁰ *"Nullum poena sine lege"* kuralı gereğı *"kanunsuz suç ve ceza olmaz"* ilkesi gereğı ve *"nullum crimen sine lege"* *"kanun yoksa suç da yoktur"* ilkesi ve bazı durumda da aynı fiilden dolayı hem disiplin hem de ayrıca tahkim süreci varsa varsa *"ne bis in idem"* *" aynı suçtan iki kez yargılama olmaz"* ilkeleri gereğı 7. madde açısından da irdeleme yapmak gerekir.⁹¹

⁸⁹ Duval, "Lost in Translation", s. 133.

⁹⁰ Kanunsuz ceza olmaz, Madde 7.1. Hiç kimse, işlendiğı zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre suç oluşturmeyan bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu bulunamaz. Aynı biçimde, suçun işlendiğı sırada uygulanabilir olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. 2. Bu madde, işlendiğı zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmalden suçlu bulunan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

⁹¹ 6. maddenin 1 numaralı ve 3 numaralı fıkrası birlikte değerlendirildiğinde tercüman desteğı olmadan sürecin işlemesine ilişkin itirazlarda hak ihlali olmadığı görüşündedir. Duval, s.147-148.

Madde 6/3 cezai süreçte adli yardımı ile ilgili bir düzenlemedir. Mahkeme, ilgili kararında madde 6/1'i ilgilendiren bazı davalarda bile eğer adli yardım mahkemeye erişim ile ilgili ise ve davayı etkiliyorsa mutlaka bu hizmetin sunulması gerektiğini belirtmiştir. Bu durumda başvurucuya adli yardım imkânı da sağlanmalıdır. ICAS bu konuda bir fon oluşturmuştur. Ancak burada da çeşitli sorunlar mevcuttur. Bu hak sadece gerçek kişilere verilmektedir. Ayrıca adli yardım talebinin yasal bir dayanağının olması gerekmektedir. Yani ortada bir dava, savunma, temyiz durumu olması gerekmektedir. CAS, "Guidelines on Legal Aid before the Court of Arbitration for Sport (in force as from 1 September 2013; amended on 1 January 2019)". Ayrıca bakınız Airey v.İrlanda Kararı, n. 26.

II. Türkiye Cumhuriyeti'nde İnsan Hakları Eksenli Spor Adaleti

Ömer Kerim, Ali Rıza ve Serkan Akal'ın yaptıkları başvurular sonrası AİHM 28 Ocak 2020 tarihli kararlar, ülkemizdeki spor adaleti ile ilgili önemli bir konunun altını çizmiştir. Bu aslında Mutu ve Pechstein v. İsviçre Kararı'nın bir devamı niteliğindedir. Ülkemizdeki spor uyuşmazlıklarının çözümü konusunda özellikle de adil yargılanma konusunda görüş bildirmiştir. TFF, 6. madde kapsamında bağımsız ve tarafsız bir yapı olmadığına hükmetmiştir. Bunun yanı sıra Mahkeme, Türkiye'ye bu konuda gereken düzenlemeleri yapması için çağrıda bulunmuştur. Mahkeme tarafından AİHS'nin 6. Maddesinin 1 numaralı fıkrasının ihlal edildiğine hükmedilmiştir. Dahası TFF'nin yürütme organı olan Yönetim Kurulu'nun oluşumunun, Tahkim Kurulu'nun yapılandırılması ve işleyişindeki etkisi vurgulanmıştır. Bu da, Tahkim Kurulu üyelerini bağımsız ve tarafsız olmak konusunda zor duruma düşürdüğünü belirtmiştir. AİHS'nin 6. Maddesinin ve diğer ilgili maddelerin davalarda nasıl uygulandığını önceki bölümlerde aktarmıştık.

AİHM, Serkan Akal ve Ali Rıza başvurusunu ise AİHS'nin 6. madde kapsamında medeni hak boyutunda ele almıştır. Serkan Akal, Merkez Hakem Kurulu tarafından üst seviyede yardımcı hakem sınıfından çıkarılıp, sınıf düşmesi sonucu mesleki kariyeri açısından başvuruda bulunmuştur. Mahkeme, bu başvuruyu adil yargılanma açısından incelemiştir. Ömer Kerim ve Ali Rıza ise bir spor kulübü ile yaşadığı uyuşmazlıktan dolayı sözleşmesini feshetmiştir. Mahkeme, AİHS 'nin 35. maddesine göre adil yargılanma hakkı açısından uygulanabilir bulmuştur. Sonrasında da Mutu ve Pechstein Kararına atıfta bulunarak sözleşmenin mali tedbirler içermesinden dolayı 6. maddenin medeni hukuk boyutuna girdiğine hükmetmiştir.

Ardından İbrahim Tokmak, Deniz Naki, Sedat Doğan ile ilgili hem tahkim kurullarının bağımsızlığı ve tarafsızlığından dolayı 6.maddesinin 1 numaralı fıkrasından ihlalle birlikte tarafı ve bağımsız olmayan bir yargılama ile demokratik toplum gereklerinden uzak, gerekli ve orantılı olduğunu ispat edemeyen kararlardan dolayı ifade özgürlüğü ihlali kararı verilmiştir.

Yine Ekşioğlu ve Mosturoğlu v. Türkiye kararı da bir diğer önemli karardır. Bu kararda disiplin ve tahkim süreçleriyle ilgili olarak AİHS'nin 6. maddesinin 1 numaralı fıkrası ve 8. maddenin 2 numaralı fıkrasının ihlal edildiği kararı çıkmıştır. Spor yargılaması ile ilgili 6. Maddenin 2 numaralı fıkrasıyla ilgili kabul edilebilirlik kararı ve 8. Maddenin 2 numaralı fıkrasının ihlali tespiti ne yazık ki *Türk Spor Adaleti*'ndeki eksikliklerle ilgili bir başka problemidir.

Mutu ve Pechstein Kararı sonrası Türkiye'deki spor hukuku uygulamaları konusunda üç belirgin özellik çıkmaktadır. Özel bir alan olan *Lex Sportiva* yargılamaları bağımsız ve tarafsız değildir. Ekonomik ve politik etkilere oldukça açıktır. Bağımsız ve tarafsız olmayan *Lex Sportiva* yargılaması ifade özgürlüğü ve özel yaşama saygı hakkına da saygı duymamakta ve ihlal etmektedir. Bu üç ihlal kümelenmesinden önce Türkiye'deki *Lex Sportiva* uygulamalarındaki eksiklikler nelerdir sorusu sorulması gerekmektedir. Sorunun yanıtlarına göre de Türkiye'nin bugüne kadar neler yaptığını tespit edip ve nelerin Türkiye'de eksik olduğu belirlenebilir. Türkiye'deki *Lex Sportiva* uygulamalarındaki eksiklikleri 22 Nisan 2022 tarihine kadar şu şekilde sıralamak mümkündür⁹²:

- Spor yönetimi ve spor yargısında güçler ayrılığı yoktur.⁹³ Yapısal sorunlar yüzünden spor faaliyetlerinin yönetimi, disiplin süreci ve tahkim kurulu ekonomik ve politik etkilere çok açıktır. Spor faaliyetlerinin yönetimi, disiplin yargılaması ve tahkim ki finansal ve politik dalgalanmalardan etkilenmektedir.

- Spor kulüpleri ve federasyonlarının yönetimi ve disiplin sürecine ilişkin uyumsuzlukların çözüm yolunda tahkim zorunludur. Zorunlu tahkim yolu sonrası yargısal denetim sağlanmamaktadır.

- Avrupa Konseyi üyesi ve AİHS'nin imzacısı bir devletin sınırları içinde olmasına rağmen Türkiye'deki spor faaliyetlerinin yönetimi ve spor adaleti insan hakları güvencesinden yoksundur. Dolayısıyla şeffaf, iyi yönetim, hesap verebilirlik yoktur. Bu durum

⁹² 22.04.2022 tarihinde kanun değişikliği yapılmıştır.

⁹³ Ali Rıza Kararı, n. 202-210 ve n. 43-44.

spor faaliyetlerinin yönetiminden en aşama tahkime kadar devam etmektedir.

- Başta bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı, masumiyet karinesinin ihlalinin yansıra bağımsız ve tarafsız olmayan bir yargılamadan dolayı ifade özgürlüğü ve özel yaşama saygı hakları ihlal edilmektedir.

- Spor hukukuyla ilgili uyuşmazlıklarda hala net bir sınır çizilememektedir. Hangi uyuşmazlıkların tahkim sürecinde değerlendirilmesi gerektiği, hangilerinin özel hukuk uyuşmazlığı şeklinde tespit edilip dava yoluna gidilmesine ilişkin netlik, belirginlik yoktur.

Ali Rıza ve Sedat Doğan ile ilgili ihlal kararı sonrası verilen İbrahim Tokmak, Serkan Akal, Deniz Naki, İlhan Ekşioğlu ve Şekip Mosturoğlu gibi başvuruçular için verilen ihlal kararları için Avrupa Konseyi takip etmeye başlamıştır. Avrupa Konseyi'nin icra kurulu olan Bakanlar Komitesi'nce bu ihlal kararlarıyla ilgili uygulama, yeniden yapılanma sürecinde Türkiye Cumhuriyeti ile sürekli iletişim halinde olmuştur.

Söz konusu ihlal kararları sonrasında Türkiye Cumhuriyeti neler yapmıştır sorusu akla gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Konseyi üyesidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi imzacısı olup AİHS 1. maddedeki taahhütlere karşılıksız uymakla yükümlüdür.⁹⁴ Kaldı ki Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. Maddenin 5 numaralı fıkrası da AİHS'nin 1. maddenin bir iç hukuk yansımasıdır.⁹⁵

⁹⁴ Madde 1: “İnsan haklarına saygı yükümlülüğü Yüksek Sözleşmeci Taraflar kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar.”

⁹⁵ Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma Madde 90 – “Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine

AİHM kararlarının icrası ise bir başka sorunlu alandır. İhlal kararları sonrası Avrupa Konseyi'nin icra organı olan Bakanlar Kurulu Komitesi, bu süreci takip etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Komitesi'nde topluca takip edilen bu süreçte neler yapmıştır?

Bütün başvurular, tarafsız ve bağımsız mahkemeye erişim hakkının ihlali üzerinde toplanmıştır. Adil yargılanma hakkından önce, iyi yönetim ilkesi gereği spor faaliyetlerinin yönetiminden itibaren demokratik, hesap verebilir, şeffaf olması gerekmektedir. Kaldı ki disiplin ve tahkim yargılamalarında adil yargılanma hakkı tesis edilebilir.

TFF Hakem Heyeti'nin oluşumunda ve işleyişindeki yapısal sorunların yanı sıra tüm yetki ve güç Yönetim Kurulu'ndadır. Bu da hakem heyeti üyelerini dış baskılardan koruyamaz hale getirmektedir. Ayrıca hakem heyetindeki üyelerin yeminsiz göreve başlamaları, federasyon içindeki karmaşık ilişkilerden dolayı bağımsızlık ve tarafsızlık sorunu olduğu açıktır.

AİHM, hakem heyetinin, yönetim kurulunun ve kulüplerin yapısından dolayı, sporcuların faaliyetlere katılmalarının engellendiğini belirtmektedir. Bu da “iyi yönetim” ilkesi için oldukça önemli bir engeldir. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Konseyi üyesidir. Taraf olduğu ve uymakla yükümlü olduğu AİHS ve AİHM kararlarına uymak

sunulur. Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.” Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

zorundadır. Futbol kulüpleri, Türkiye Futbol Federasyonu, özerk yapıda olsa bile AİHS'nin yetki alanı içinde olduğu için muaf tutulmaları mümkün değildir. Bu durumda da iyi yönetim ilkesi hayata geçirilmesi gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bireysel olarak tazminatları ödemek, başvuru olduğu takdirde yeniden yargılama yaparak AİHM'ne uygun karar vermek gibi gereken tedbirleri almıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, 6. madde adil yargılanma hakkına istinaden mevzuat değişikliğine gidilmiştir. Oldukça yeni olan mevzuat değişikliğinin sonuçları ileride görülecektir. Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda 22.05.02022 tarihinde değişiklik yapılmıştır.⁹⁶ AİHM kararları doğrultusunda yapılan değişikliklerle ilk derece hukuk kurullarına ve Tahkim Kuruluna yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerle, ilk derece kurullarına yapılan itiraz süresi, görev süresi, yapılması, görev usul ve esaslarının talimat ve yönetmeliklere bağlanması gibi değişiklikler yapılmıştır. Dahası ilk derece hukuk kurullarına bağımsızlık ve tarafsızlık vurgusu, görevleri boyunca her tür finansal ve politik etkiden uzak kalmaları için çalışamayacakları alanlar dahi düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra kurullarda göreve başlama usulü ve görev yapma usulü belirlenmiştir. Ayrıca adil yargılanma hakkına uygun adil ve tarafsız, tarafların eşitliği ve hukuki dinlenilme esaslarına göre yargılama yapılacağı düzenlenmiştir⁹⁷.

Tahkim Kurulu ile ilgili düzenlemede ise Kurul'un bağımsız ve tarafsız bir kurul olduğu belirtilmiş ve nihai karar organı olduğu belirtilmiştir. Kurul üyelerinin seçim usulü ve göreve nasıl başlayacakları, yemin etme, göreve başlama konusunda bir engellerinin olmadığına dair belli bir süre içinde yazılı beyanda bulunma kuralı getirilmiştir. Tahkim Kurullarının seçilme istifa ve çekilme konusu düzenlenmiştir. Kurullar için bağımsızlık ve tarafsızlık vurgusu yapılmıştır. Tahkim Kuruluna başvuru süresi şeklen ve süre olarak

⁹⁶ 22.05.2022 Tarihli. 7405 sayılı Kanun ile Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 5. Ve 6. Maddesinde yapılan değişiklikler (Kanun Numarası: 5894 Kabul Tarihi: 5/5/2009 Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 16/5/2009 Sayı: 27230 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 48).

⁹⁷ "TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN", MADDE 5.

düzenlenmiştir. Tahkim Kuruluna hangi konuda başvuru yapılacağı netleşmiş, belirlenmiştir. Tahkim Kurulunun hangi kararlarına karşı yargı denetimi yapılacağı belirtilmiştir. TFF'nin yetkili organları ile kurullarının futbol faaliyetlerinin yönetimi ve disiplinine ilişkin düzenlemeleri ve kararlarına karşı başvurularda nihai makam olduğu belirtilmiştir. Bu konulara ilişkin kararlar kesindir. Tahkim Kurulu üyelerine, görevleri süresince bağımsız ve tarafsız kalabilmeleri için, TFF'nin başka kurumlarında ya da TFF kurullarındaki kişilerin doğrudan bağlantılı olduğu özel hukuk tüzel kişilerinde dahi görev alamayacakları belirtilmiştir. Bu kurulun görevi de talimat ve yönetmelikle çerçevelenmiştir.⁹⁸

Hükûmet bunun dışında gerek disiplin gerekse tahkim aşamasında artık oldukça dikkatli davranıldığını gerek 6. madde gerekse 10. madde ve 8. maddeye ilişkin titiz bir yaklaşım içinde olduğu vurgulamıştır.⁹⁹ Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti, gerek ihlal kararlarıyla ilgili bireysel tedbirler gerekse genel tedbirler almışlardır. Özellikle bu açıdan mevzuat düzenlemesi oldukça önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti, Ali Rıza ve Serkan Akal'ın başvurularının topluca görüldüğü dosya ve diğer ihlal kararı verilen dosyalardan sonra spor adaletinde özellikle AİHS 6. madde konusunda ciddi adımlar atmıştır. Mevzuatın 2022 yılında değiştirilerek en azından 6. madde konusundaki ihlallerin azalacağını öngörebiliriz. Ancak Türk Adalet'inin bir yansıması olan İfade Özgürlüğü ve Özel Yaşama Saygı Hakkı gibi konulardaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Spor Adaleti içerisinde yapılanların yansırı nelerin yapılması gerektiğini şu şekilde sıralamak mümkün olabilir.

⁹⁸ "TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN", Madde 6.

⁹⁹ "ACTION REPORT Ali Rıza and Others v. Türkiye (30226/10) Judgment of 28 January 2020, final on 22 June 2020 Ekşioğlu and Mosturoğlu v. Türkiye (2006/13, 10857/13) Judgment of 15 June 2021, final on 15 June 2021 İbrahim Tokmak v. Türkiye (54540/16) Judgment of 18 May 2021, final on 6 September 2021 Naki and Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Türkiye (48924/16) Judgment of 18 May 2021, final on 6 September 2021 Sedat Doğan v. Türkiye (48909/14) Judgment of 18 May 2021.

Spor yönetimi ve spor yargısında güçler ayrılığı için mevzuat anlamında gerekenler yapılmış olsa da bunların etkin bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Demokratik toplum için gereklilik, oranlılık, kanunilik, tarafsızlık ve bağımsızlık spor adalet sisteminin spor hukuku ilişkisi kurulduktan itibaren sürdürebilirlik hedefi olmak zorundadır. Spor adaletinde sorun yaşanmaması için tahkim denetimi dışında kalan spor kaynaklı uyuşmazlıklar için Spor mahkemelerinin kurulması gerekmektedir. AİHS, spor faaliyetlerinin yönetiminde Sözleşme'nin yatay etkisinden dolayı uygulanmalıdır. Yaşanacak hak kayıplarının önlenmesi "*Justice delayed is justice denied*" önermesi dikkate alındığında zorunlu tahkim sonrası Anayasa mahkemesine bireysel başvuru yolu açılmalıdır.¹⁰⁰

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti taraf ülke olarak AİHS ve taraf olduğumuz ek protokollere uymakla yükümlü olduğumuz halde spor uyuşmazlıklarındaki tahkim yargılamasının bağımsız ve tarafsız olmayan Tahkim Kurulu tarafından yapılması bir tesadüf müdür? Yoksa bu hak ihlali Türk Yargısının ve Türk Usulü Yönetişimin genel yapısı mıdır? Ceza davasında delil olarak sunulan telefon dinlemelerinin disiplin yargılamasında kanuni bir dayanağı olmadığı halde ceza yargılamasında delil olarak sunulmasına ilişkin özel yaşamın ihlal edilmesi yönündeki AİHM kararı ülkemizde hangi yapısal sorunlara işaret etmektedir? Bu soruları spor adaletine ilişkin insan hakları sorunları Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı politik ve ekonomik dalgalanmaların yargı dünyasına yansımalarıdır önermesiyle yanıtlamak mümkündür.

Buna rağmen hala Avrupa Konseyi'ne üye olan Türkiye Cumhuriyeti için spor adaletinde insan hakları yaklaşımını geliştirmesi

¹⁰⁰ RFC Seraing adlı Belçika ikinci ligi kulübü bir tartışma başlatmıştır. Kararda Belçika sivil mahkemeleri tahkim şartını hukuk dışı ve geçersiz kabul etmektedir. Brüksel temyiz mahkemesi futbol kulüplerinin CAS öncesi uyuşmazlıkları tahkim ile çözüm zorunluluğunun getirilmesini Belçika hukuku açısından hukuk dışı olarak görmüştür. Majdie Hajjar, "Is FIFA's forced arbitration clause invalid?," Güncellenme Tarihi: 12 Ekim 2019, *Norton Rose Fullbright*. Antoine Duval, "Seraing vs. FIFA: Why the rumours of CAS's death have been greatly exaggerated".

konusunda umutlu olmak gerekir. Sözü edilen ihlal kararları sonrası Türkiye Cumhuriyeti, ihlallerin temeli olan bağımsız ve tarafsız spor yargısı konusunda adımlar atmıştır. Bağımsız ve tarafsız olamayan her türlü ekonomik ve politik dalgalanmaya maruz kalan disiplin ve tahkim yargısından, özel yaşam saygı ve ifade özgürlüğü açısından adil karar beklemek olanaksızdır.

Kaldı ki Avrupa Konseyi için de, spor adaletinde insan hakları yaklaşımının ölçütlere bağlanması oldukça yeni bir yönelimdir.¹⁰¹ AİHM, 2018 yılında vermiş olduğu Mutu ve Pechstein Kararı'yla *lex sportiva* yargısında insan hakları konusunda asgari bir standart belirlenmesi için tartışma başlamıştır. Mutu ve Pechstein Kararı da Ali Rıza ve Serkan Akal isimli başvuruçular için verilen ihlal kararlarını tetiklemiştir. Ali Rıza ve Serkan Akal için verilen ihlal kararları da sonraki kararlar için referans niteliği kazanmıştır. Özellikle AİHS'nin 6. maddesinde kümelenen çok sayıda ihlal kararı sonrası kanun değişikliğine gidilmiştir. Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da Nisan 2022'de yapılan yasal değişiklikle ilk derece hukuk kurullarının ve tahkim kurulunun oluşumu, üye seçimi, üyelerin görev süresince yapmayacakları işler, usul açısından AİHM standartları oluşturulması sağlanmıştır. Bundan sonra ne olacağı ve Avrupa İnsan Hakları Standartının sürdürülebilirliği önümüzdeki zamanda görülecektir. Şimdilik özel yaşama saygı ve ifade özgürlüğü haklarının ihlalleri en azından bağımsız ve tarafsız bir spor yargılamasında azalacağına dair öngöründe bulunmak mümkündür. Ancak mevzuat değişikliğinin şeklen ve esasen uygulanması, sürdürülebilir olması ve denetlenebilir olması bu öngörüye gerçek kılabilecektir.

Spor faaliyetlerinin yönetimine, spor hukuku ilişkisinin kurulması anından itibaren Avrupa İnsan Hakları Standartlarının uygulanması gerekir. Sadece 2021 yılında Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri dondurulmuş dahi olsa Avrupa Birliği'nde spor hukukuyla ilgili Birlik, düzenleme yapma yetkisini kullanarak Birlik

¹⁰¹ Sadece Avrupa Konseyi değil Avrupa Birliği de bu spor hukukuyla ilgili önemli adımlar atmaktadır. Bknz. Candan, "Avrupa Birliği'nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları", s.237-258.

üyeleri arasında uyum ve yakınlaştırmayı hedeflemektedir. Bu sayede bu standardın Türkiye Cumhuriyet’inde *lex sportiva* yargısında usuli ve esas haklar açısından uygulanabilmesi sağlanabilir.

Şu an için Türkiye Cumhuriyeti oldukça önemli adımlar atmasına rağmen hala yapılması gerekenler not düşülmelidir. Zorunlu tahkime tabi olmayan spor uyuşmazlıkları için ihtisaslaşmış spor mahkemeleri kurulmalıdır. Bu konuda Adalet Bakanlığı nezdinde de uzman hukukçu eğitimi gereklidir.

En önemli yapılması gereken bir düzenleme ise Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan 59’uncu maddede düzenlenen spor faaliyetlerinin yönetimi ve disiplin süreci uyuşmazlıklarında zorunlu tahkim yargılaması sonucunda verilen kararın kesin niteliği değişmek zorundadır. Bu konu, ülkemizde etkin ve sürdürülebilir kılınmak istenen ulusal insan hakları içtihadı açısından da önemlidir.

Bağımsız ve tarafsız bir yargı, insan haklarına saygı ve insan haklarının korunması salt spor hukuku için değil Türkiye Cumhuriyeti hukuk sistemi için de yaşamsal bir konudur. Ülkesel bazda idarede ve yargıdaki yapısal sorunlar çözülmedikçe devletin usule ve esasa ilişkin pozitif yükümlülüklerinde bitmeyen ihlallerin oluşması kaçınılmazdır.

Spor adaletinde insan haklarının egemen kılınması ve yeni ihlallerin yaşanmaması için Avrupa İnsan Hakları Standartlarının ulusal insan hakları standardı olarak kabul edilmesine bağlıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

EXTENDED SUMMARY

Is it a coincidence that the disciplinary and arbitration process in sports law are not independent and impartial even though as a signatory state the Republic of Türkiye is obliged to comply with the ECHR and the additional protocols that we have signed? Or are these violations of the rights the general structure of the Turkish Judiciary and “Turkish Style” Governance? What structural problems do the ECtHR judgements point to in our country?

It is possible to answer these questions with the determination or proposition that human rights problems related to sports justice are the reflection of the political and economic fluctuations tackled by the Republic of Türkiye in the judicial world.

Nevertheless, it is necessary to be hopeful for the Republic of Türkiye, which is still a member state of the Council of Europe, for developing a human rights approach in sports justice. After the decisions of violations of related rights, the Republic of Türkiye has taken steps towards an independent and impartial sports judiciary, which is the basis of the violations. It is impossible to expect fair judgements in terms of respect for private life and freedom of expression if the sports governing bodies, disciplinary bodies and arbitration committee are not independent and impartial and is subject to all kinds of economic and political fluctuations.

However, although existence of many impeding sports governing bodies, disciplinary and arbitration process across the Council of Europe zone it has been tried to settle a fairly new orientation for the human rights approach in sports justice. With the Mutu and Pechstein judgement of the ECtHR in 2018, a minimum standard on human rights in lex sportiva jurisdiction has been set. The Mutu and Pechstein judgement also triggered the judgements for the applicants named Ali Rıza and Serkan Akal. The violation judgements for Ali Rıza and Serkan Akal became a legal elaborated reference for subsequent applications as well applications brought against Türkiye.

As for Türkiye, following a large number of violation judgements clustered under Article 6 of the ECHR, therefore the law was amended. With the legal amendment made to the Law on Regarding the Establishment and Duty of Turkish Football Federation in April 2022; ECtHR standards were established in terms of the composition of the first instance judicial bodies, the

arbitration comitee of the election of the two bodies's members, the duties of the members during their term of Office and the procedure.

What will happen next for the sustainability of the European Human Rights Standard, remains to be seen. As of the new amendment, it is possible to predict that violations of the rights to respect for private life and freedom of expression will at least decrease due the existance of an independent and impartial sports bodies's judgements. However, the implementation of the legislative amendment in substantive and procedural law, its sustainability and auditability will make this prediction real.

European Human Rights Standards should be applied to the management of sports activities from the moment of the establishment of the legal relationship in sports law. In this way, it can be ensured that this standard can be applied in the Republic of Türkiye in terms of procedural and substantive rights in lex sportiva jurisdiction.

Although the Republic of Türkiye has taken important steps as of the ECHR judgments, in addition it should be noted that much remains to be done. Specialised sports courts should be established for the disputes related sports law that are not subject to mandatory arbitration. In this regard, specialised lawyers, judges, prosecutors should be trained by the Ministry of Justice.

Furthermore the most significant step is Article 59 of the Constitution of the Republic of Türkiye are to be changed because of the fact that the finality of the decision rendered as a result of compulsory arbitration proceedings in disputes regarding the issue is regulated in Article 59 of the Constitution of the Republic of Türkiye. Moreover, this issue is important in terms of the national human rights jurisprudence that is to be made effective and sustainable in our country.

An independent and impartial judiciary, respect for human rights and protection of human rights is a vital issue not only for sports law but also for the legal system of the Republic of Türkiye.

Unless the structural problems in the governing and judiciary are solved on a national basis, it is inevitable that endless violations of the state's positive obligations regarding procedural and substantive law will occur.

In order to make human rights effective in sports justice and to prevent new violations, the European Human Rights Standards must be accepted as the national human rights standard.

KISALTMALAR

AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CAS	: Court of Arbitration for Sport
DRC	: Dispute Resolution Chamber
FAPLAC	: Football Association Premier League Appeals Committee
FIFA	: Fédération Internationale de Football Association
ICAS	: The International Council of Sport for Sport
IOC	: International Olympic Comitee
ISU	: International Skating Union
m.	: Madde
par.	: Paragraf
TFF	: Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	: Union of European Football Associations
v.	: Versus
WADA	: World Anti Doping Agency
WADC	: World Anti Doping Code

KAYNAKÇA

- AKANDJI-KOMBE Jean-Francois, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında pozitif yükümlülükler*, Council of Europe, 1. Baskı, Belçika, 2008.
- ARCHIPEL Giulio Palermo/ SOKOLOVSKAYA Anna, “Independence of CAS vis-à-vis its Funders and Repeat Users of its Services”, *Kluwer Arbitration Blog*, Güncellenme Tarihi: 25 Mayıs 2018, (Çevrimiçi) <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/05/25/independence-cas-vis-vis-funders-repeat-users-services/> , (Erişim Tarihi:18/08/2024).
- ARGASEALA Ruxandra, “(In)Applicability of Article 6 of the European Convention on Human Rights in Sports Disciplinary and Arbitration Procedures”, 25/11/2021, *Romanian Lawyers Week*, (Çevrimiçi) (In)Applicability of Article 6 of the European Convention on Human Rights in Sports Disciplinary and Arbitration Procedures | Romanian Lawyers Week (juridice.ro) (Erişim Tarihi: 28/08/2024).
- BADDALEY Margarate, “The extraordinary autonomy of sports bodies under Swiss law: lessons to be drawn”, *The International Sports Law Journal*, Aralık 2020, Volume 20, 3–17.
- CANDAN Tolga, “Briç Kart Oyunu Bir Spor Dalı mıdır? Avrupa Birliği Açısından Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Dergisi*, Yıl 2021, Cilt: 25 Sayı: 1, 99 – 133.
- CANDAN Tolga, “Avrupa Birliği’nin Spor Alanında Düzenleme Yapma Yetkisinin Kapsamı ve Sınırları”, Yıl 2018, Cilt: 9 Sayı: 2, 237 – 258.
- Centre for Sport and Human Rights MSE PLATFORM TASK, *CHAMPIONING HUMAN RIGHTS IN THE GOVERNANCE OF SPORTS BODIES*, 2018.

- CORNU Pierre/ SABRINA Robert-Cuendet /LAURENT Vidal, *Human Rights Protection in the Context of Sports Organisations' Disciplinary and Arbitration Procedures* Ağustos 2018.
- CORNU Pierre/ SABRINA Robert-Cuendet /LAURENT Vidal, *Disciplinary and arbitration procedures of the sport movement* , 2017.
- Council of Europe, *Guide on Article 1 of the European Convention on Human Rights* , ECHR, Strasbourg, 2024.
- Council of Europe, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights(civil rights)*, ECHR, Strasbourg, 2014.
- Council of Europe, *Promotion of Good Governance Sport*, Council of Europe, Strasbourg, 2018.
- Council of Europe, *T-DO/Rec (2017) 01 Recommendation on ensuring the independence of hearing panels (bodies) and promoting fair trial in anti-doping cases*, Council of Europe, Strasbourg, 2017.
- Council of Europe, “The evolution of human rights”, Council of Europe Portal (Çevrimiçi) The evolution of human rights - Manual for Human Rights Education with Young people (Erişim Tarihi: 20/09/2024).
- Council of Europe, *Overview 1959-2021 ECHR*,Strasbourg, Şubat 2022.
- Court of Arbitration for Sport, *Guidelines on Legal Aid before the Court of Arbitration for Sport (in force as from 1 September 2013; amended on 1 January 2019)*, CAS (Court of Arbitration for Sport) Guidelines on Legal Aid (2023), (Erişim Tarihi: 20/03/2025).
- Court of Arbitration for Sport, *Sport and Human Rights Overview from A CAS Perspective*, (Çevrimiçi) https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/Human_Rights_in_sport__CAS_report_updated_31_03_2021_.pdf (Erişim Tarihi: 09/08/2024).
- Court of Arbitration for Sport, *Code: Procedural rules A. General Provisions*, (Çevrimiçi) <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html> (Erişim Tarihi:20/09/2024).
- DUVAL Antoine, “Seraing vs. FIFA: Why the rumours of CAS’s death have been greatly exaggerated”, (Çevrimiçi) *Asser International*

Sports Law Blog | Seraing vs. FIFA: Why the rumours of CAS's death have been greatly exaggerated (Erişim Tarihi: 12/08/2024).

DUVAL Antoine, "Lost in translation? The European Convention on Human Rights at the Court of Arbitration for Sport", *The International Sports Law Journal*, 2022, 132-152.

European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 - Right to a fair trial (criminal limb)*, ECHR, Strasbourg, 2014.

European Parliament, "Good governance in sport", (Çevrimiçi) Good governance in sport | Think Tank | European Parliament (europa.eu) (Erişim Tarihi:12/08/2024).

FLORCZAK-VATOR Monika, "The Role of the European Court of Human Rights in Promoting Horizontal Positive Obligations of the State", 39-53.

GEMALMAZ Burak, "TFF Tahkim Kurulunun Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Meselesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ali Rıza ve Diğerleri v. Türkiye Kararı", (Çevrimiçi) TFF Tahkim Kurulunun Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı Meselesi: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ali Rıza ve Diğerleri v. Türkiye Kararı (lexpera.com.tr) (Erişim Tarihi:12/07/2024).

GREVEMBERG David / RUTHERFORD David, "Championing Human Rights in the Governance of Sports Bodies", (Çevrimiçi) https://www.ihrb.org/uploads/reports/Championing_Human_Rights_in_the_Governance_of_Sports_Bodies%2C_MSE_Platform.pdf (Erişim Tarihi:12/09/2024).

GÜNDOĞDU Fatih, "TFF Tahkim Kurulunun Adil Yargılanma Hakkı Bakımından Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019, sayı 140, 141-170.

HAJJAR Majdie, "Is FIFA's forced arbitration clause invalid?", (Çevrimiçi) Is FIFA's forced arbitration clause invalid? | Inside Sports Law | Global law firm | Norton Rose Fulbright (Erişim Tarihi: 20/09/2024).

LANE Lotie, "The Horizontal Effect of International Human Rights Law in Practice", *European Journal of Comparative Law and Governance*, 22 Mar 2018, (5/1), 5-88.

ÖZDEMİR KOCASAKAL Hatice, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Pecshtein Kararı Çerçevesinde CAS'ın Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı", *Public and Private International Law Bulletin, Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan*, 2020, 40(1), 79-123.

PALERMO (ARCHIPEL) Gulio/SOKOLOVSKAYA Anna, "Independence of CAS vis-à-vis its Funders and Repeat Users of its Services", (Çevrimiçi) *Independence of CAS vis-à-vis its Funders and Repeat Users of its Services - Kluwer Arbitration* (Erişim Tarihi: 18/08/2024).

SARIKAYA GÜLER Tuğba, "Positive Obligations' Doctrine of the European Court of Human Rights: Is it Cogent or Obscure?" *European Journal of Multidisciplinary Studies* September-December 2017 Volume 2, Issue 6, 359-365.

SHINOHARA Tsubasa, "Which states parties should be held responsible for the implementation of positive obligations under the ECHR in sports-related disputes?", (Çevrimiçi) *The International Sports Law Journal*, 2022, 332-342.

Strasbourg Observers, "EKŞİOĞLU AND MOSTUROĞLU V TURKEY OR "THE FENERBAHÇE CASE": PRESUMPTION OF INNOCENCE AND THE DISCIPLINARY PROCEEDINGS OF SPORTS GOVERNING BODIES", *STRASBOURG OBSERVERS*, <https://strasbourgobservers.com/2021/09/17/eksioglu-and-mosturoglu-v-turkey-or-the-fenerbahce-case-presumption-of-innocence-and-the-disciplinary-proceedings-of-sports-governing-bodies/> (Erişim Tarihi: 22/07/2024).

Turkish Ministry of Justice, *ACTION REPORT Ali Rıza and Others v. Türkiye* (30226/10) *Judgment of 28 January 2020, final on 22 June 2020 Ekşioğlu and Mosturoğlu v. Türkiye* (2006/13, 10857/13) *Judgment of 15 June 2021, final on 15 June 2021 İbrahim Tokmak v. Türkiye* (54540/16) *Judgment of 18 May 2021, final on 6 September 2021 Naki and Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Türkiye*

(48924/16) *Judgment of 18 May 2021, final on 6 September 2021 Sedat Doğan v. Türkiye* (48909/14) *Judgment of 18 May 2021*, (Çevrimiçi) <https://rm.coe.int/0900001680a7fc65> (Erişim Tarihi: 30/08/2024).

VOSER Nathalie /GOTTlieb Benjamin, “How the European Court for Human Rights Interferes in (Sports) Arbitration”, (Çevrimiçi) Kluwer Arbitration BlogHow the European Court for Human Rights Interferes in (Sports) Arbitration - Kluwer Arbitration Blog (Erişim Tarihi:20/08/2024).

VOSER Nathalie /GOTTlieb Benjamin, Schlenberg Wittmer Ltd., “CAS procedures compatible with right to a fair trial except for refusal of public hearing (European Court of Human Rights)”, CAS procedures compatible with right to a fair trial except..., Practical Law UK..., 2018, 1-6, (Çevrimiçi) <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2ff0457a-cfb2-4db9-bf7e-fd3ec2991ca7> (Erişim Tarihi: 20/08/2024).

World Anti Doping Agency, *World Anti-doping Code 2021 (madde 8.1.)*, 2021, Montreal.

United Nations, “UNODC and IOC: Strengthening integrity and good governance in sport”, Office on Drugs and Crime, 2017 (Çevrimiçi) UNODC and IOC: Strengthening integrity and good governance in sport. (Erişim Tarihi: 08/08/2024).

United Nations, “Centre puts human rights and sports on same team”, United Nations Office Human Rights Office of the High Commissioner, 2018 (Çevrimiçi)

Centre puts human rights and sports on same team | OHCHR (Erişim Tarihi:01/09/2024).

United Nations, “Sport and the Olympic ideal”, United Nations Human Rights Council 2022, (Çevrimiçi) <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/advisory-committee/human-rights-through-sport> (Erişim Tarihi:31/08/2024).

BELGELER/YARGI KARARLARI

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İkinci Bölüm Ali Rıza ve Diğerleri / Türkiye Davası, Başvuru no.30226/10 ve diğer 4 başvuru [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2230226/10%22\],%22itemid%22:\[%22001-204729%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2230226/10%22],%22itemid%22:[%22001-204729%22]}) (Erişim Tarihi:28.08.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Schatchactwili Kararı (Başvuru no. 9154/10). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%229154/10%22\],%22itemid%22:\[%22001-159566%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%229154/10%22],%22itemid%22:[%22001-159566%22]}) (Erişim Tarihi: 28/08/2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Regner Kararı (Başvuru no. 35289/11). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2235289/11%22\],%22itemid%22:\[%22001-177299%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2235289/11%22],%22itemid%22:[%22001-177299%22]}) (Erişim Tarihi: 28/08/2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mutu ve Pechstein Kararı (Başvuru no. 40575/10 and 67474/10). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2240575/10%22\],%22itemid%22:\[%22001-186828%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2240575/10%22],%22itemid%22:[%22001-186828%22]}) (Erişim Tarihi:28/08/2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Rolf Gustafson v. İsviçre Kararı. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Rolf%20Gustafson%22\],%22itemid%22:\[%22001-58051%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Rolf%20Gustafson%22],%22itemid%22:[%22001-58051%22]}) (Erişim Tarihi: 28.08.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Lithgow and Others v. Birleşik Krallık Kararı. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Lithgow%20and%20Others%22\],%22itemid%22:\[%22001-57526%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Lithgow%20and%20Others%22],%22itemid%22:[%22001-57526%22]}) (Erişim Tarihi: 28.08.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Naki ve Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği Kararı. NAKI AND AMED SPORTIF FAALİYETLER KULÜBÜ DERNEĞİ v. TURKEY - [Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Justice (coe.int) (Erişim Tarihi: 28.09.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ekşioğlu ve Mosturoğlu Kararı. EKŞİOĞLU AND MOSTUROĞLU v. TURKEY - [Turkish

Translation] by the Turkish Ministry of Justice (coe.int) (Erişim Tarihi: 28.09.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İbrahim Tokmak Kararı. İBRAHİM TOKMAK v. TURKEY - [Turkish Translation] by the Turkish Ministry of Justice (coe.int) (Erişim Tarihi: 28.09.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Engel and Others v. Hollanda Kararı. ENGEL AND OTHERS v. THE NETHERLANDS (coe.int) (Erişim Tarihi:28.09.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Lutz v. Almanya Kararı. LUTZ v. GERMANY (coe.int) (Erişim Tarihi:28.08.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Öztürk v. Almanya Kararı. ÖZTÜRK v. GERMANY (coe.int) (Erişim Tarihi:28.08.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Airey v. İrlanda Kararı, AIREY v. IRELAND (coe.int) (Erişim Tarihi: 28.09.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Stanev v. Bulgaristan Kararı. STANEV v. BULGARIA (coe.int) (Erişim Tarihi: 28.09.2024).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (icisleri.gov.tr) (Erişim Tarihi: 30.09.2024).

“TÜRKİYE FUTBOL FEDERASYONU KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN”, (Kanun Numarası : 5894 Kabul Tarihi : 5/5/2009 Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 16/5/2009 Sayı : 27230 Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 48), 1.5.5894.pdf (mevzuat.gov.tr) (Erişim Tarihi: 29.09.2024).

